

Innihaldsyvirlit

Inngangur	2
Nationalisma	6
Ímyndir.....	8
Tjóðskaparkensla- og rørsla í Føroyum	10
Føroysku klæðini	13
Mannfólkabúin.....	14
Kvinnubúin	20
Ímyndir í føroysku klæðunum.....	24
Tjóðbúin í grannalondunum.....	27
Sein-moderniteturin og tjóðbúin	30
Samleiki í broyting.....	33
Niðurstøða og samanumtøka.....	37
Keldu- og bókmentalisti.....	39
Samrøður.....	41

Inngangur

Nationalisma og tjóðarbygging eru ógvuliga nógv viðgjörd evni, bæði millum søgufrøðingar, stjórnmálafrøðingar og heimspekingar. Nakra endaliga allýsing er tað tó torført at gera, tí granskararnir eru ógvuliga ymiskir á máli um hvat ein tjóð er og hvussu ein tjóð verður til. Tað er eisini nógv skrivað í Føroya søgu um tjóðskaparrørsluna síðst í 19. øld og fyrst í 20. øld. Serliga er tað H. J. Debes, ið hevur skrivað um tað politiska stríðið, men eisini málspurningurin, ið var ein sera týðandi partur av tjóðskaparstríðnum - flestu tjóðskpargranskarar síggja málið sum kjarnan í eini tjóð - hevur verið umrøddur.

Av øðrum tjóðarímyndum kunnu nevast flagg, veitsludagar (í Føroyum er tað serliga ólavsøka), sangir, ymisk list og søguligar hetjur. Her kann nevast, at Jóannes Patursson uttan iva er at rokna sum ein tjóðar ímynd, tó at hann ikki var einsamallur í stríðnum. Allar hesar ímyndir vísa tjóðarsamleikan úteftir, men eru samstundis eisini við til áhaldandi at skapa ein tjóðarsamleikan. Eitt annað eyðkenni, ið ikki hevur fingið nógv pláss í søgufrøðiligum verkum er tjóðbúin, *'tey føroysku klæðini'*. Eins og onnur fólkasløg hava føroyingar altíð havt klæðir, men í gamlari tíð hevur ikki verið talan um tjóðbúna og tørurin á einum tílíkum hevur heldur ikki verið til staðar, tí er *endamálið við hesi ritgerð at kanna upprunan til føroyska tjóðbúnan og fólksligu/átrúnaðarligu ímyndirnar í honum. Eisini vil eg kanna hvussu hesar ímyndir broytast í einum refleksivum sein-moderniteti og hvønn týðning føroysku klæðini hava sum tjóðskaparímynd í dag.*

Klæðir hava aðrar funktiónir enn bara at halda menniskju heit, klæði eru nevnliga ógvuliga týðningarmikil sum samskiptismiðil, og hartil eru tað vísindafólk, ið granska klæðir eins og vóru tey eitt tungumál. Astrid Oxaal hevur í dr.-ritgerð síni um búnar og tjóðarsamleika m.a. nýtt ástøði frá semiologiini og lingvistikkinum (Oxaal 2001, 5ff). Íblásturin til tað ástøðiliga grundarlagið undir hesi viðgerð av *føroysku klæðunum* sum tjóðar ímynd og samleikaeyðkenni kemur serliga frá trimum ymiskum vísindamonnum, nevnliga Benedict Anderson, Anthony Giddens og Eric Hobsbawm. Sambært B. Anderson eru tjóðir ikki veruligar, men ímyndaðir felagsskapir og tí hava vit tørv á ímyndum og tílíkum, ið knýta okkum saman. Samstundis vil E. Hobsbawm verða við, at vit mangan

uppfinna týdningin av ymsum ímyndum og siðvenjum, soleiðis, at eftirtíðin áleggur siðunum eitt ímyndarligt virðið. Hann allýsir uppfunnar siðvenjur soleiðis:

*"'Invented tradition' is taken to mean a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual or symbolic nature, which seek to inculcate certain values and norms of behaviour by repetition, which automatically implies continuity with the past. In fact, where possible, they normally attempt to establish continuity with a suitable historic past.... However, insofar as there is such reference to a historic past, the peculiarity of 'invented' traditions is that the continuity with it is largely fictitious. In short, they are responses to novel situations which take the form of reference to old situations, or which establish their own past by quasi-obligatory repetition."*¹

Um hesar ímyndir hava ein djúpt søguligan uppruna ella eru nýggjar uppfinningar so eru tær við til at skapa okkara samleika. Sjálvsamleikin hjá tí einstaka menniskjanum er sambært A. Giddens dynamiskur. Menniskja skapar sín sjálvsamleika gjøgnum dagsins gerðir og *refleksivitet*, tí er tað væl hugsandi, at tjóðarsamleikin áhaldandi verður skaptur gjøgnum dynamikkinn í ímyndunum.

Viðgerðin av tilfarinum verður býtt í trýggjar partar, har fyrsti partur er eitt stutt innleiðandi kapittul um nationalismu sum alment fyrbrigdi, um ímyndir í hesum sambandi og um føroysku tjóðskaparrørsluna, síðan kemur ein partur um *føroysku klæðini*, har búnin verður lýstur. Hóast tað er við støði í tjóðbúna, at eg fari at kanna føroyska tjóðarsamleikan í sein-modernitetinum, so er tað týdningarmikið at hava nakað av genealogi við fyri betur at fata týdningin í religiøsu/fólksligu ímyndunum, harafturat hevur tað eisini týdning í eini lýsing av búnanum - tó at tað ikki snýr seg um tekstilsøgu - at hava nakað, um ikki nógv, av tekstil teknikki við, soleiðis, at tað funktionella í klæðunum betur kemur til sjóndar. Í hesum parti verður eisini hugt at tjóðbúnum í grannalondunum. Í síðsta parti verður kjakast um hvussu tjóðskaparímyndir og *refleksivitetur* kunnu sameinast. Hevur uppruna symbolikkurin sama týdning í dag ella eru aðrar orsøkir til, at búnin verður nýttur? Mísa vit okkara samleika tá vit ikki virða symbolikkinn í klæðunum, ella er tað bara ein liður í tí áhaldandi skapanini av okkara samleika?

¹ <https://tspace.utoronto.ca/citd/holtorf/6.3.html> (22.03.2006).

Sum áður nevnt, so er tað ikki nógv skrivað um *føroysku klæðini*, tó er nakað av tilfari at finna spjatt runt ymsastaðni. Í nýggjari tíð er tað serliga Nicolina J. Beder, ið hevur fingist við at kanna føroysku klæðini. Hennara grein í fróðskaparrit 36-37 er ein gjøgnumgongd av heimildunum til søguna hjá føroysku klæðunum. Í fyrru hálvu av 20. øld er H. M. Debes – skræddar Debes vanligi róptur - okkara besta skrivliga heimild. Felags fyri hesi bæði er, at bæði skriva um og lýsa *tjóðbúnan*.

Av heimildum til føroyskan klædnabúna fyri *tjóðbúnan* kunnu nevast prestarnir Lucas Debes og Thomas Tarnovius, ið skriva í 17. øld, náttúru- og málfrøðingurin Jens Christian Svabo og presturin Jørgen Landt, ið umboða tíðina 1775-1800, Carl Julian Graba umboðan tíðina uml. 1825 og Hans J.J. Sørensen, ið umboðar tíðina um hálva 19. øld. Harafturat koma tekningarnar hjá Born kommandanti frá 1791-95, standmyndirnar í Nordmandsdalen (Fredensborg) frá 1755 og so allar tær myndir og tey gomlu klæðini, ið Fornminnissavn Føroya o.o. eiga.

Til hesa ritgerð hevur eisini verið tørvur á nýggjari upplýsingum um føroysku klæðini. Til hetta havi eg gjørt samrøður við Nicolinu Beder og trý onnur fólk, ið arbeiða við at gera føroysk klæðir til. Eisini havi eg gjørt eina *survey* og kanna studentamyndir fyri at fáa eina fatan av nýtsluni av føroysku klæðunum.

Spurnabløðini, samrøðurnar og mynda uppteljingarnar eru empiriska grundarlagið undir kjakinum í síðsta parti, og skrivliga tilfari serliga undirbyggir viðgerðina í teimum báðum fyrstu pørtunum, men hetta sundurbýti er flótandi.

Høvuðsendamálið við spurnabløðunum var at skaffa nakað av kvalitativari empiri um hugburðin hjá føroyingum til, at føroysku klæðini broytast í sein-modernitetinum, og kanna um føroyingar kenna ímyndirnar í búnanum og tær óskrivaðu reglurnar um hvussu hann sambært siðvenju eigur at verða brúktur. Hartil ynskti eg at fáa at vita hvussu stórir partur av føroyingum hava búnan og hvør orsøkin er til, at tey fáa sær hann.

Hagtølini byggja á 92 spurnabløð og eru tey bara vegleiðandi. Spurnabløðini vóru send út við telduposti; fyrst sendi eg til uml. 30 persónar og bað tey senda víðari til sínar

‘kontaktpersónar’, hesin háttur skuldi givið eitt fjølbroytt og tilvildarligt býti av svarpersónum, men tað vísti seg, at tað vóru bara 92, ið svaraðu og harav eru tey flestu úr miðstaðarøkinum og Vágum, samstundis, at kvinnurnar er yvir umboðaðar í stórum tali.

Myndin á forsíðuni (ikki við her) er av einum málningi eftir danska málaran Emil Krause frá 1932 og nevnist hann ‘*Dans i en røgstue på Færøerne*’ (Joensen 2003, 37). Málningurin gevur okkum fleiri upplýsingar um føroysku klæðini, m.a. eru tað mannfólkini, ið eru í føroyskum klæðum og konufólkini vit síggja eru í kjóla. Og so síggja vit eisini, at húgvurnar hjá monnunum bæði venda til høgru og vinstru.

Nationalisma

Rómverjar vóru eitt fólk, *populus Romanus*, men umtalaðu seg ikki sum eina tjóð, tað var vanlig nýtt niðursetandi um fremmandar bólkar, ið ikki hoyrdu til rómverska samfelagið. Hugtakið *natión* er tikið úr latíni, *natio*, og varð upprunaliga nýtt um fólkabólkar hvørs føðistaður knýtti saman; bólkar, ið vóru størri enn ein familja, men minni enn ein klan ella eitt fólk (Østerud 1997, 15f). Hugtakið *natión* er tað saman í dag, men fyrbrigdið, ið tað vísir til er broytt við nationalismuni, ið er læran um frælsi og sjálvræði hjá einum fólk, eini tjóð (*natión*). Í dag eru statur og tjóð samheiti, soleiðis, at statsmørk, landamørk og tjóðarmørk fella saman. Móðurmálsorðabókin sigur soleiðis um orðið tjóð: *tjóð; stórir flokkur av fólkum av somu rót og við felags máli, mentan, søgu o.tíl. (kennir seg sum eina eind og býr vanl. í sama landi), fólk (1), føroyska tjóðin; íslendingar eru serstøk tjóð; Sameindu tjóðir (ST)* (Poulsen o. a. 1999). Her sæst m.a., at tjóð og fólk eru samheiti og, at uppruni hevur stóran týðning fyri fyrbrigdi. Sum nevnt í innganginum er tað torført at koma við *eini* dekkandi allýsing av hvat ið ein tjóð er. Hetta kemst helst av, at tað á nationalismunar byrjunarstigi í høvuðsheitum mentu seg tvær ymiskar siðvenjur, tann republikanska í Fraklandi og tann romantiska í Týsklandi. Uttan at gera stórvegis burtúr hesum uppbyti, kann heilt foreinklað sigast, at í Fraklandi varð dentur lagdur á eina tjóð við føstum landamarki, *territorium*, og í Týsklandi varð dentur lagdur á *mál* og *uppruna røtur*.

Ein tjóð er ein bólkur av menniskjum sum hava felags mál, søgu, felags livandi siðvenjur, mentan, landamark og átrúna, soleiðis kundi ein ógvuliga vanlig, ‘objektiv’ allýsing av hvat ið ein tjóð er, men trupulleikin við tílíkum allýsingum er, at tað altíð er lætt at finna undantøk og frávik, ið ikki passa inn, t.d. tá tað viðvíkur málinum. Hóast tað er torført at koma við einari allýsing, so vilja tjóðskpargranskarar vera við, at tað ikki eru nógv fleiri enn 200 tjóðir til í heiminum í dag. Hetta samsvarar ikki við tann týðning, ið verður lagdur á málið, sum ein avgerandi faktorur, tí tjóðskparástøðingurin Ernest Gellner arbeiðir við uml. 8000 livandi málum (Sørensen et al. 2001, 12).

Upprunaliga leggur *natio* upp til, at tjóðríki (nationalstatar) eru etniskt og mentunarligar homogena eindir; í so máta er tað nokk bara Ísland, sum veruliga kann rópa seg tjóðríki

(Ariansen 2003, 25f). Flest øll hini londini í Evropa í dag eru hetrogenar eindir, við nógvum ymisku mentanum, málum og etniskum uppruna.

Ernest Gellner, ið vísindaliga er nær skildur við Benedict Anderson, sær tjóðskaparkenslu sum ein part av teirri samfelagsligu menning og broyting í einum landi, sum fær tey so við og við, sum fólk verða meiri útbúgvín, at síggja sítt land sum eina heild. Hetta forðar ikki fyri, at ein statur við fleiri etniskum bólkum, seinni kann fara sundur í fleiri tjóðir (Debes 1991, 11f). Sambært Anderson eru fólk ikki tjóðir, men verða tjóðir. Tjóðskaparkenslan er skapað og uppfunnin, og fólk verða upplærd í hesi *trúgv*. Men tá Anderson sigur, at tjóðskaparkensla er skapað, so meinar hann ikki tað sama sum tá ið Gellner sigur, at nationalisman *skapar* tjóðir har sum ongar vóru áður. Hann heldur, at veikleikin hjá Gellner liggur í, at hann javnstillar '*skapar*' við '*framleiðslu*' og '*falskleika*'. Á henda hátt sigur hann í roynd og veru, at tað finnast 'ektaði' samfeløg, ið eru betri enn tjóðir. Tá Anderson tekur frástøðu frá hesi fatan, hvat er tað so hann leggur í hugtakið '*ímyndaðir felagsskapir*'?

Anderson sigur, at tjóðin er ein ímyndaður felagsskapur, ið er bæði *avmarkaður* og hevur *fullræði*, soleiðis at skilja, at sjálv tann størsta tjóðin hevur eitt mark, eina markalinju, um enn hon kann verða flótandi, og tjóðin hevur fullræði, tí hugtakið varð skapað í eini tíð tá upplýsing og kollvelting høvdu niðurbrotið framíhjárættindini hjá tí Gudgivna hierakinum. Tjóðir eru ímyndaðar, tí íbúgvarnir í sjálv tí minstu tjóðini bara koma at kenna ein lítlan part av sínum samborgarum (Anderson 1996, 15ff). Her kann skoytast uppí, at tó, at Føroyar eru smáar og fólkatálið er lítið, so liggja oyggjarnar spjaddar, samstundis sum, at samferðslukervið ikki er útbyggt í tjóðskapartíðini, soleiðis, at interaktión millum íbúgvar í teimum ymsu pørtunum av landinum var ikki serliga vanligt. Tey flestu mótast ongantíð, og snakka ongantíð um hvønn annan, men tó so eru tey før fyri at ímynda sær, at tey liva í einum felagsskapi, og ein felagsskapur er tað, tí hóast íbúgvarnir kunnu verða ógvuliga ymiskir, og frá ólíkum etniskum uppruna, so ræður eitt vinalag ímillum tey, ið ger, at tey ikki bara eru sinnaði at drepa, men eisini at doyggja fyri hesari avmarkaðu ímynd, ið tey liva í (Ibid., 15ff) og sum gevur teimum ein tjóðarsamleika.

Tá ein tilíkur tjóðarsamleiki er komin upp at standa, fáa tjóðarímyndir av ymsum slagi ein jalgan tóna ímillum fólkið. Hetta førur til, at politisk mótstøðufólk fara at stríðast um at umboða tær ymsu ímyndirnar (Østerud 1997, 11).

Ímyndir

Hugtakið symbol ella ímynd, sum tað eitur á føroyskum, stavar frá grikska orðinum *sýmbolon*, ið merkir eyðkennismerki, og verða hesi eyðkennismerki nýtt í samskiftinum millum menniskju. Tað er ein avgerandi munur á ímyndum og vanligum teknum og myndum. Tekin vísa ella endurgeva bara konkret ting, sum djór í roynd og veru eisini kunnu lesa. Ímyndir merkja altíð nakað annað og nakað meir enn tað tær avmynda. Ímyndir lýsa ikki sjálvi tingini, men allar tær hugmyndir, ið eru knýttar at tingunum.

Í fyrru hálvu av 20. øld vóru tað serliga týski heimspekingurin Ernst Cassirer og amerikanski heimspekingurin Susanne K. Langer, ið gjørdur vart við seg innan ímyndagransking. Tey eru bæði samd um týðningin av ímyndum og eru tey á einum máli um, at menniskja er ein ímyndandi vera. Fyrr nevndi meinar m.a., at menniskjans sjálvsfatan og fatanin av umheiminum altíð er ímyndarlíga lyst og, at vit ongantíð fara at skilja heiminn, sum hann *veruliga* er. Menniskja skapar sær meningsuniversir ella ímyndaðar formar so sum mytur, átrúnað, mál, list, vísind og tøkni. Ímyndirnar lýsa nakað andaligt í tí materiella, og ímyndirnar eru alheimsligar. Tað holistisku myndina – heildarfatanina - av ímyndunum, soleiðis, at menniskja sær tað almenna í smálutunum og smálutirnar í tí almenna sær Cassirer sum eina mentan. Langer sigur, at menniskja skapar sær ímyndarligar hugmyndir og hugtøk um tilveruna. Tørvurin at skapa ímyndir er millum høvuðsaktivitetirnar hjá menniskjanum og er ein av grundleggjandi tilgongdunum hjá tilvitinum, á støði við at eta og at røra seg. Ímyndir skapa ta abstraktiónstilgongd, ið er grundarlagið fyri øllum hugsanarvirksemi menniskjans. Tað eru evnini til at skapa og nýta ímyndir, harímillum mál, ið skilir menniskju frá djórum.

Ein ímynd kann vera so nógv ymiskt so sum av málsligum ella listarligum slag. Ímyndir kunnu eisini deilast í ymiskar bólkar; átrúnaðarligar, politiskar, tjóðskaparligar o.s.fr., men felags fyri allar er, at tær avmynda ella lýsa eitt ting, men merkja nakað annað og meira,

soleiðis, at ein ikki altíð logiskt kann siga hvør týðningurin er (Adriansen 2003, 30ff). Her skal verða komið nærri inn á tær tjóðskaparlígu ímyndirnar. Tjóðarímyndir kunnu deilast í tveir bólkar, nevniliga almennar og óalmennar ímyndir. Fyri tær almennu ímyndirnar, ið eru knýttar at *statsvaldinum*, eru lógir galdandi fyri hvussu og nær tær kunnu nýtast, her er eitt nú talan um *ríkisvápn*, *grundlóg*, *flagg* og statslig eyðkennismerki, sum *pass*, *peningur* og *frímerkir*. Fyri *sangi* og *tjóðardegi*, ið eisini eru almennar ímyndir, eru siðvenjur galdandi. Hartil hoyra eisini

Føroyar eru egið frímerkjaøki og tí kunnu vit eisini hava egin frímerkir, har tað fyrsta kom í 1975. Á peningaøkinum er tað soleiðis, at vit hava felags gjaldoyra við Danmark, soleiðis, at vit nýta danskar myntir, men hava føroyskar seðlar. Á føroyska passinum er bara danska ríkisvápníð avmyndað og statsborgaraskapurin er danskur. Hesi bæði fyrbrigdini eru ikki serføroysk, men eisini kend úr øðrum heimastýrum eitt nú Skotlandi.

Merkið er tjóðarflagg Føroya. Fyrsta flaggið hongur í Fámjins kirkju, har ein av skaparunum, Jens Oliver Lisberg, var ættaður. Flaggið er hvítt, blátt og reytt, somu triggir litir sum í norska flagginum. Danska stjórnin noktaði at viðurkenna flaggið, men undir krígunum skuldu føroysku skipini – eftir boðum frá bretsku stjórnini - hava egið eyðkennismerki, og 25. apríl 1940 góðkendi amtmaðurin *Merkið* á sjónum. Við heimastýrslógini frá 1948 fekk *Merkið* endaliga danska góðkenning. Áðrenn vit fingur *Merkið* vóru onnur fløgg nýtt so sum ymisk fløgg við myndum av ávikavist tjóðfuglinum, *Tjaldrinum* og *veðrinum*, ið er avmyndaður á tjóðvápninum. Ólavsøkuvegur, 29. juli, minnst vit deyða Ólav hin Heilaga á Stiklastøðum, sostatt er tjóðardagurin knýttur at kristnanini av Føroyum. Síðan 1947 hevur 25. apríl verið *flaggdagur* og *grækarismessa*, 12. mars, tá tjaldrið kemur til landi verður eisini hildin. Tjóðfuglurin er eitt óalment tjóðareyðkenni, og er tað knýtt at fuglakvæðnum hjá Nólsoyar Páll (Arge 2005, 11ff). Av øðrum óalmennum ímyndum kunnu nevast tann føroyski maturin, ræstur fiskur, ræst og turt kjøt, føroysku klæðini, sum verða nærri lýst seinni, og so eisini føroyska málið, ið óivað er tann týðningarmesta ímyndin.

Tjóðskaparkensla- og rørsla í Føroyum

Hans Jacob Debes hevur gjørt vart við, at tjóðskaparrørslan í Føroyum ikki hevur ment seg á sama hátt sum nakra aðrastaðni í heiminum, tí hon endaði ikki við politiskum sjálvræði (Adriansen 2003, 344), og hevur hetta verið grundarlagið undir kjakinum um ríkisrættarligu støðu Føroya, og førda politikkinum árinum um ártúsundaskiftið.

Fáur man verða ósamdur í, at føroyingar eru eitt fólk, men niðurstøðan í kjakinum seinastu árinum hevur verið, at Føroyar eru ikki ein tjóð. Hetta hevur m.a. við sær, at Føroyar ikki kunnu fáa sjálvstøðugan limskap í ST (Sameindu tjóðum), tí hesin felagsskapur bara er fyri tjóðir við fullveldi. Spurningurin er so um Føroyar kunnu gerast ein tjóð, og hvat krevst fyri, at Føroyar kunnu verða eitt fullveldi? Hetta hevur eisini verið dúgliga jakast um, og er ikki full semja fingin í lag enn. Her skal eingin niðurstøða gerast í hesum sambandi, men hypotetiskt kunnu vit siga, at um Føroyar høvdu fingið fullveldi, so høvdu vit verið í somu støðu sum Ísland, soleiðis at skilja at talan hevði verið um eina homogena tjóð, hvørs landamærk eru greitt uppteknað av Atlantshavinum – *saltvatnskriterið* hjá ST verður altso uppfyllt. Men sum ríkisrættarliga støðan er, so kunnu Føroyar ikki kalla seg eina tjóð², tí evsti avgerðarrættur enn liggur í Keypmannahavn. Hetta er so tann politiska síðan av føroyskum tjóðskapi, men tá henda ritgerð snýr seg um tjóðarsamleikan, fari eg framyvir, fyri at lætta um, at umrøða Føroyar sum eina tjóð.

Tað er ógvuliga nærliggjandi at hugsa sær, at ein tjóðskaparkensla má koma áðrenn eina tjóðskaparrørslu, men í Føroyum kom rørslan í roynd og veru áðrenn kensluna. Tjóðskaparkenslan varð skapt av tjóðskaparrørslni, tí fyri jólafundin í 1888, ið má síggjast sum byrjanin til eina føroyska tjóðskaparrørslu og ein føroyskan mentanarpolitik, var hetta føroyska ikki uppfunnið (Joensen 1991, 28). Hóast føroyingar neyvan nakrantíð hava kent seg sum nakað annað enn føroyingar, t.d. danir ella norðmenn, og heldur ikki tykist tað sum útlenskir myndugleikar hava fatað føroyingar, sum annað enn føroyingar - eitt egið fólk (Debes 1991, 18), so var hetta ikki nakað, ið meinigi maðurin gekk og hugsaði um í gerandisdegnum, og má tað tí hava tykt nakað lægið hjá føroyingum at lesa eina lýsing um

² Í tilmælinum um Stjórnarskipan Føroya frá Grundlógarnevndini stenu í fyrsta parti (Stjórnarskipan), grein: “*Føroyar eru land*” (Grundlógarnevndin 2004, 18). Henda sama grein er í bóklingi við enskari týðing frá Stjórnarskipanarnevndini broytt so hon soleiðis: “*Føroyar eru land og føroyingar tjóð*” (Stjórnarskipanarnevndin 2006, 29).

“at verja Føroya mál og Føroya siðir” (Skarði 1963, 5). Tá eg sigi, at tjóðskaparrørslan skapti tjóðskaparkensluna, so er tað ikki allur sannleikin. Tað høvdu verið spírar til eina tjóðskaparkenslu leingi. Tann veruliga tjóðskaparkenslan vaknar í diaspora-bólki, millum føroyingar í útlegd í Danmark. Hesir tjóðskaparmenn møttu við øðrum samleikum, og hartil koma teir nógv saman við tjóðskaparligum íslendingum. Haðani spreiddir tað seg so til einstakar føroyingar í Føroyum. Hetta er ikki nakað serføroyskt, at tjóðskaparkensla vaknar millum fólk í útlegd (Debes 1991, 21), og tað er heldur ikki av tilvild at ein tjóðskaparrørsla tekur seg upp tá hon ger í Føroyum, hesir tankar – henda hugmyndafrøði - ferðaðust um alt Evropa.

Við at hyggja at fundarskránni fyri jólafundin, so kann tað við fyrsta eygnabrá tykjast sum um tjóðskaparrørslan er ein afturhaldssinnað – reaktioner - rørsla, men tó, at endamálið er at varðveita tað gamla, so er talan um eina rørslu, ið arbeiðir fyri frælsi og framburði. At hyggja aftur í tíð er bæði ein natúrlig reaktión uppá alla ta ferð, ið samfelagið hevur fingið við modernitetinum, soleiðis, at man ikki missir seg sjálfvan - sín samleika burtur - men tað er eisini tørvur á at hyggja aftureftir tá ið ein samleiki skal staðfestast. Tjóðarsamleiki og mentan byggja á landsins søgu t.v.s., at tey eru bæði dynamisk og verða ikki skapað eftir einum degi, tí er tað týðningarmikið við innliti í fortíðina. Fortreytirnar hjá tjóðskaparrørsluni fyri innliti í gamla mentan vóru góðar, tí hundrað ár frammanundan høvdu menn sum J.C. Svabo ferðast runt í Føroyum og savnað saman og skrivað niður partar av fólksligari mentan. Týðningurin av hesum arbeiði kann ikki metast ov høgt, tí Svabo hevur mestsum fingið *kanon-status*, sum kelda til føroyska søgu í nýggjari tíð. Frá Svabo og hundrað ár fram sæst ein vaksandi áhugi fyri øllum tí, ið føroyskt er; nevast kunnu innsavningararbeiðið hjá W.U. Hammershaimb: “*Færøesk Anthologi*” og Dr. Jakob Jakobsen: “*Færøeske Folkesagn og Æventyr*”. Hartil kemur, at í 1898 verður fornminnissavnið sett á stovn. Innsavningararbeiði av hesum slag er ikki nakað serføroyskt, men ein liður í tí romantisku hugmyndafrøðini, ið var ein partur av týsku tjóðskaparsíðvenjuni. Besta dømi uppá tílíkt innsavningararbeiði uttan úr heimi man verða ævintýrsavnið hjá brøðrunum Grimm í Týsklandi í 1840’unum.

Oddamenninir í føroysku tjóðskaparrørsluni Jóannes Patursson og Rasmus Effersøe fingur íblástur frá romantisku tankunum hjá týska heimspekinginum J.G Herder, ið sigur, at tað

er hvørjari tjóð ein heilag skylda at røkja sín tjóðskap. Teir meintu eins og Herder, at tjóðin fyrst og fremst livdi í síni mentan, og í eini mentan var málið tað týðningarmesta (Debes 1982, 16), sostatt kom málsurningurin at fáa stóran týðning fyri tjóðskaparstríðið.

Føroysku klæðini

At no other time in the history of fashion has dress so influenced by politics, as during the French Revolution. Not only did it respond to particular political events with enthusiasm, hostility or caution – depending on the viewpoint of the wearer – but, more ominously, it was used as propaganda, in the enforcement of the ideals of liberty, equality and fraternity.

Aileen Ribeiro;

Fashion in the French Revolution (1988) (Oxaal 2001, 1).

Endurgevingin omanfyri vísir ógvuliga væl, at klæðir hava annan týdning enn bara at klæða fólk. Og júst franska kollveltingin er byrjanin uppá evropeiska tjóðskaparrørslu. Í stuttum kann sigast, at endamálið við kollveltingini var at broyta ein valdsbygnað; valdið skuldi flytast frá tí dynastiska einaveldinum og aðalsmannastættini til fólkid - til tjóðina. Tá so tjóðin skal frámerkjast er tað ímillum fólkid, at ímyndirnar verða funnar, tí er tað ógvuliga natúrligt, at tað eru klæðini hjá vanligu fólkinum í Føroyum, ið gerst tjóðbúni, og ikki klæðini hjá borgarastættini, um vit av álvara kunnu tosa um eina tílika í Føroyum.

1888 er at meta sum skurpunkt fyri, at *‘føroysku klæðini’* – tjóðbúningin – verða uppfunnin. Tað kann kanska skurra nakað í oyrunum á fólk at hoyra, at klæðini, ið føroyingar hava nýtt so langt aftur í tí, at eingin rættiliga er vísur í hvussu langt aftur, skulu verða uppfunnin í 1888. Hetta árstal tekur sjálvandi útgangsstøði í jólafundinum, og tá eg sigi, at klæðini verða uppfunnin tá er tað tí tjóðbúningin er ein revitalisering av klæðunum hjá føroysku almúguni. Uml. ár 1850 kallar Hans J.J. Sørensen føroyska klædnabúningin fyri *“den klædelige færøeske Dragt”*, at hann sigur soleiðis týður uppá, at føroyingar hava gingið ógvuliga eins ílatnir, men her er talan um eina fólkadrakt og er ikki at blanda við tann seinna autoriseraða tjóðbúningin. Rasmus Rasmussen sigur í endurminningum sínum frá 1949, at síðst í 1800-talinum vóru klæðini ikki eins fin og nú (1949), tað vóru bara eldri menn, ið nýttu klæðini. Tey ungu vóru farin yvir til donsk klæðir (Joensen 2003, 132).

Tað er torført at tosa um upprunaligu klæðini uttan at allýsa hvat, ið uppruni í hesum samanhangi er. Eru upprunaligu klæðini tann fólksligi klædnabúningin hjá almúguni ella

skulu vit rokna frá autoriseraða búnanum frá tjóðskapartíðini? Eftir mínum tykki er talan um tvey heilt ymisk ting, tó at tað seinna byggir á tað fyrra. Vit hava ein uppruna til klædnabúnan og ein uppruna til tjóðbúnan við eini meiri standardiseraðari útsjónd. Hóast vit í tjóðbúnanum hava eina revitaliserðað útgávu av almenna klædnabúnanum, ið hevði fleiri litir enn *'føroysku klæðini'*, so halda litríku gerandisklæðini á at verða til; hetta m.a. tí, at tjóðbúnin varð ikki nýttur hvønn dag og ikki til arbeiðis, og so hava føroyingar ikki tveitt alt sítt 'klædnaskáp' burtur bara tí, at nú høvdu vit fingið ein fastlagdan tjóðbúna.

Høvuðsorsøkin til, at eg seti 1888, sum skurpunkt fyri 'føroysku klæðunum' sum tjóðarímynd er, at Jóannes Patursson at kalla altíð er avmyndaður í føroyskum klæðum eftir jólafundin, meðan hann fyrri fundin eisini nýtti donsk klæðir tá hann skuldi verða fínur. Rasmus á Háskúlanum greiðir frá tá J. Patursson, í 1888 (fyri jólafundin), var 1. brúðmaður hjá Jógvan hjá Godtfredi, var hann í velafrakka og høgum hatti (Joensen 1991, 31).

Tað skal ikki verða gjørdur munur á sambandsfólki og sjálvstýrisfólki tá vit tosa um føroyska tjóðarsamleikan, tí sambandsfólk – bæði í dag og í tjóðskapartíðini – kenna seg eins nógv sum føroyingar og eru eins góðir við landið sum sjálvstýrisfólk eru tað, og eisini hava tey nýtt føroysku klæðini eins nógv. Men tað slepst ikki undan, at Jóannes Patursson er um nakar ein persónsgerð av tjóðskaparrørsluni og hevur hann havt stóran týðning fyri føroysku klæðini sum tjóðar ímynd.

Mannfólkabúnin

Mannfólkabúnin er at kalla óbroyttur í fleiri hundrað ár (Debes 1966, 5). Fyri tað óvanda eygað er sniðið tað sama í dag sum tað er á myndum frá síðst í 19. øld. Tað einasta, ið er broytt er, at tað í dag kunnu verða nýttar aðrar litsamansetingar, annars eru tað bara fólk við kunnleika til tekstilteknik, ið síggja, at búnin er broyttur.

Klæðini eru samansett av vovnari húgvu, bundnari troyggju, vaðmalsvesti, vaðmalsbuksum, bundnum hosum og vovnum ella virkaðum hosubondum. Tað hava verðið nýttar tvær troyggjur til føroysku klæðini; tann einlitta myrkabláa og mynstrut

myrkablá og ljósablá. Fyri standardiseringina av einum tjóðbúna hava tað verið nýttir aðrir litir enn omanfyrenevndu, eitt nú nevnir H. M. Debes, at reyðar og bláar tryggjur vóru nýttar í 19. øld og longur aftur; brúðgomstroyggjan hjá langabba Williami Heinesen var reyð og blá mynstrut (Ibid., 6). J. Landt nevnir ikki hvørjir litir verða nýttir, men sigur soleiðis: *“Til daglig Brug havest nu i de senere tider næsten almindelig en ulden Trøje, som er bunden eller knyttet af flere Kulører, men den opskæres foran...”* (Jensen 1991, 130). Eisini skal havast í huga, at liting til føroyska tógvi var ikki altíð lætt at fáa fatur á, og er tað tí ikki óhugsandi, at natúrligir litir eisini hava verið nýttir. Fornminnissavnið eigur myrkamorreyða tryggju við 12 tin knappum, sum er komin av loftinum hjá A.C. Evensen prósti eftir, at hann doyði³. Í dag er tað einamest tann einlitta myrkabláa, ið verður nýtt av vaksnum monnum, og smádreingir ganga mest í tí mynstrutu tryggjuni. Hví hetta er so er ilt at siga, møguliga er tað tí tann einlitta er vakrari enn tann mynstruta, møguliga er tann mynstruta torførari at binda soleiðis, at hon situr orduliga. Heimildarmaður, ið fæst við at binda føroyskar tryggjur, greiður frá at tryggjurnar skulu bindast longri aftan enn framman, so at tær skulu sita rætt, hetta letur seg ikki gera við tí mynstrutu tryggjuni, og tí hongur hon so ofta uppi á rygginum. Trupulleikin við, at tann mynstruta tryggjan er við at farast er ikki heilt nýggjur. Longu fyri uml. 75 árum síðum tá H. M. Debes feraðist um oyggjarnar fyri at savna mynstur, vóru fólk einamest farin at binda einlitt, og var tað kanska í síðstu løtu, at hetta innsavningararbeiði varð gjørt (Debes 1989, 5f).

Í tryggjuni eru 12 knapphol og 12 silvurknappar hvørjumegin. Tryggjan verður ikki knappað, men bara hildin aftur við stimaknappum við ketu í teimum ovastu knappholunum. Tryggjukanturin og knappholini verða bregdað, Landt nevnir, at hetta verður gjørt við reyðum tógvi, eisini sigur hann, at knapparnir eru úr beini ella tini (Jensen 1991, 130). Her kann nevast, at í Sandavági nýta teir einlitta myrkabláa tryggju við reyðum knappholum, sambært heimildarmanni, so skal hetta vera komið í samband við eitt brúðleyp har brúðgommurin var í føroyskum klæðum við reyðum vesti; tá brúðfólkið eisini fór at vera í føroyskum klæðum, setti bindikonan reyðan kant í, so at brúðgómurin skuldi líkjast frá, men Landt nevnir sum sagt eisini reyðan kant og reyð knapphol (Ibid.). Heima á Garði í Kirkjubø nýta teir ta mynstrutu tryggjuna við reyðum knappholum og kanti, her

³ A.C. Evensen savnaði nógvar forn lutir saman, so vit vita ikki hvør hevur átt hesa tryggju.

nýta teir eisini ein annan reyðan vest enn vanligt er. Hann er skorðin øðrvísi og hevur gulan silkitráð um kant og knapphol.

Nicolina Beder vísir á eitt dømi um hvussu torført tað er at staðfesta upprunan til eitt klædnaplagg. Hon greiðir frá fyra ymiskum søgum, sum henni eru fortaldar, um hvaðani tryggjan hjá Jóannesi Paturssyni stavar; allar siga at hon stavar úr Føroyum, men tó siga allar søgurnar frá ymsum uppruna, og ein fimta søga, hjá heimildarmanni úr Sandavági sigur, at hon stavar úr Noreg.

Tað siðbundna var, at tað vóru trýggir vestar til búnan, ein reyður, ein hvítur og ein svartur, men seinnu árinu eru aðrir litir, so sum blátt, víólblátt og grønt, eisini komnir uppí myndina. Tann reyði vesturin varð mest nýttur. Hann var til veitslur, høgtíðir o.s.fr., og tann svartí serliga varð nýttur til jarðarferðir, eisini gingu eldri menn og einkjumenn í svørtum vesti. Hvíti vesturin var brúðgomsvestur, og var hann tí ikki nýttur eins nógv og hinir.

Í vestinum eru seks knapphol og seks silvurknappum, ið eru minni enn teir í tryggjuni. Í dag eru tað ógvuliga nógvir vestar, ið hava sjei knappar. Við at hyggja at myndum frá tjóðskapartíðini sæst, at longu tá var tað ymiskt hvussu nógvir knappar vóru í vestinum, men teir flestu hava seks, her skal leggjast afturat, at Edvard Mitens hevði nýggju knappar í sínum vesti (Ibid., 129).

Í teimum skrivligu keldunum stendur ikki nógv um vestarnir, ið føroyingar nýttu fyri 150-250 árum síðani, Svabo nevnið stríputan kalamankesvest (Djurhuus 1958, 352). H. M. Debes meinar, at tann reyði vesturin ikki er komin fyrr enn síðst í 19.øld. Harafturímóti vísir hann á, at svartur silkivestur var nýttur til stás, og vovnir vestar í ymsum plantulitum vóru til arbeiðsbrúk (Debes 1966, 6). Ein reyður vestur við silvurknappum er nevndur í skiftinum eftir Zacharias Joensen sýslumann í Sandavági í 1754 (Jensen 1991, 131), men tað er ikki vist, at her er talan um ein føroyskan vest; her kann nevast, at Fornminnissavn Føroya eigur gulan vest eftir Nólsoyar Páll, men tað er ikki ein føroyskur vestur. Fornminnissavnið eigur eisini grønan broderaðan silkivest við bláum vestabaki, og ein bláan silkivest.

Í vestinum eru broderingar framman, tað eru nógv ymisk mynstur; vanligar av blómum og bløðum. Hesi mynstur skulu helst ikki verða meiri enn uml. 2 cm frá knappum og soleiðis, at tey síggjast tá ið ein er í tryggjuni uttaná. Tann svartur vesturin hevði vanligar ikki broderingar, men tað kom fyrri, at tað varð broderað við myrkum litum í svartan vest. Sum nevnt omanfyri varð hvítur vesturin mest nýttur, at giftast í, men hann var eisini nýttur av smádreingjum. Tó at hetta er høvuðsreglan fyri nýtsluni av hvítum vestinum, so er tað ikki sambæriligt við nøgdsemi hjá føroyinginum at tveita ein vest burtur eftir at hava nýtt hann einaferð, so óivað hava einstakir menn nýtt hvítan vest - møguliga til stás?

Buksurnar til føroysku klæðini eru sonevndar kvarðabuksur, men í Sandavági verða næstan bara splittubuksur nýttar; í báðum førum er talan um knæbüksur. Munurin á buksunum er í stórum tann, at kvarðabuksurnar hava ein klaff – kvarða – framman, ið fjalir fyri splittu og frampart. Hesin klaffi er seymaður í undirkant og verður so knappaður í erva. Splittubuksur verða knappaðar eins og vit í dag knappa ‘vanligar’ buksur. Aftur her er tað torført at tosa um uppruna. Svabo lýsir buksurnar sera skemtiliga: *“Buxerne ere viide og sorte. Ved knæerne ere Splitter, der tilbindes med en Lisse. Splitten foran er viid, staaer altid aaben, og falder des mere i Öjnene, formedelst den hvide Uld-Skjorte, der paraderer indenfor. Det er saa begribeligt, at et nysgjærrigt öje ofte kan tage Maal af Ting, Anstændigheden forbyder at nævne. Sæderne synes altsaa at kunne gjøre Fordring paa en Klap for Splitten; men samme vil ikke blive saa let indført, som man tænker, siden Vane og Fordomme ere derimod”* (Thorsteinsson og Joensen 1977, 7). Svabo sigur her, at slissið niðanfyrir knæ verður snørt aftur við eini lissu, meðan buksurnar í dag og í tjóðskapartíðini verða knappaðar; vanligar við fimm silvurknappum hvørjumegin. Splittan stendur ikki opin longur, men verður knappað við svartum knappum og kvarðaknappi, sum er silvur, ovast (splittubuksurnar), og kvarðabuksurnar hava svartar knappar í splittuni, síðan verður kvarðin knappaður omanyvir við fyra silvurknappum og kvarðaknappum.

Nær silvurknapparnir eru komnir í klæðini er ilt at siga, men teir hoyra í øllum førum til tjóðbúna. Vit vita, at menn høvdu silvurknappar í klæðunum fyrst í 19. øld; her er talan um klæðini teir nýttu til stás, og teir nýttu svartar, tin ella beinknappar í arbeiðsklæðunum. Sum nevnt er tað vanligar, at fimm knappar eru í hvørjum skurðinum við knæið, men tað

eru eisini nógvir menn, ið eru farnir yvir til at hava triggjar ella fyra knappar saman við einum silvurspenni niðast.

Svabo gevur okkum eina ábending um, at splittubuksurnar eru eldri enn kvarðabuksurnar, men at kvarðabuksur hava verið nýttar aðrastaðni. Splittubuksurnar eru óivað farnar úr móta tá ið vit fáa tjóðbúnan, síðan ta eru kvarðabuksurnar, ið verða nýttar til føroysku klæðini. At teir í Sandavági nýta splittubuksur í dag kemst, sambært heimildarmanni, av at tá ið omma hansara, ið var seymikona kom heim úr Noreg í 1902 byrjaði hon at seta splittu í buksurnar ístaðin fyri at gera kvarðabuksur, og síðan hava teir nýtt splittubuksur, tí tær skulu kennast betur at verða í, síðan eingin kvarði er at rukkast framman tá ið ein situr niðri.

Tað er væl hugsandi, at hesar víðu buksurnar, ið verða snørdar niðanfyrir knæ, sum Svabo nevnr eru einar heilt aðrar buksur enn tær í eru umrøddar omanfyri. Ein av standmyndunum í Nordmansdalen frá 1755 við heitinum “*En Mand som gaaer til Bryllup paa Foeroe*”, er í víðum buksur, snørdar niðanfyrir knæ. Hesar buksur tykjast ógvuliga posutar, og líkjast als ikki teimum buksur sum verða nýttar til føroysku klæðini. Standmyndin, ið nevnr “*En Husmand med en Dragt Tørv af Suderøen paa Færøer*”, er eisini í snørdum buksur, men hesar tykjast als ikki so víðar (Djurhuus 1958, 352). Hetta er ein ábending um, at fleiri ymisk buksusnið hava verið nýtt fyri autoriseringini av føroysku klæðunum.

Eins og við vestinum eru tað triggir ymiskir litir av hosum til føroysku klæðini. Til tey høvi tá ið reyður vestur varð nýttur hoyrdu bláar hosur, til svartan vest hoyrdu brúnar ella myrkamorreýðar, og hvítar vóru til brúðgóm. Hosurnar verða hildnar uppi á pláss við hosubondum, ið vóru hvít við ymiskum litum. Í dag verður vanlig nýtt blátt, hvítt og reytt, eins og flaggið, til hosubondini. Tær skrivligu keldurnar, ið vit hava nevna einamest natúrligar litir, so sum hvít, grátt, svart og myrkamorreýtt, á hosunum, meðan tær bláu tykjast koma inn í myndina fyrst í 1800-talinum, tá nevnr C.J. Graba tær (Jensen 1991, 136).

Føroyska hógvan er vanliga reyð og myrkablá spøla, men eldri menn og einkjumenn nýta ljósabláa og myrkabláa spøluta hógvu. Hógvan er lík skjúrtinum hjá kvinnuni, og er tað sagt, at tá ein kona fekk nýtt skjúrt varð stykki skorið burturúr til hógvu til mannin (Djurhuus 1958, 357). Hógvan verður seymað soleiðis, at hon hevur trettan faldir – allar hógvurnar eg havi hugt at í Fornminnissavni Føroya høvdu trettan faldir - síðan verður toppurin festur niður ímóti síðuni á hógvuni. Hógvan er soleiðis skikka, at tá ið hon verður sett á høvdið liggja faldirnir antin til vinstru ella høgru. Fyrr í tíðini vórðu hógvufaldirnir ikki fest til síðuna, hetta hevði við sær, at hon legði seg soleiðis sum vindurin blásti, ella menn kundu seta hana á ávísan hátt. Úr Hvalba er sagt, at tey kendu Sandvíkingar burtur í haga eftir hvussu hógvan sat. Síðan hógvufaldirnir eru festir má hon venda til aðra síðuna, og tað er ymiskt hvat fólk meina er *tað rætta* - tað vanliga er, at hon *skal* venda til vinstru. Hyggja vit at myndum frá fyrst í 1900-talinum síggja vit, at tað er ógvuliga tilvildarligt hvønn veg hógvan vendir. Á summum myndum hava allir menninir hógvuna til vinstru, men á øðrum myndum er tað øvugta galdandi, eisini eru myndir har tað er ymiskt hvønn veg menninir venda hógvuni.

Síðan menniskja hevur ilt við at góðtaka tað ið er tilvildarligt, so finna vit okkum heildarmyndir, ið siga okkum hví menn altíð hava vent hógvuni til vinstru ella hví menn altíð hava vent hógvuni til høgru. Her skulu nevast tvey ástøði um hví hógvan vendir til vinstru. Í Føroyum hevur andslívið havt stóran týdning fyri fólk, og í 1800-talinum var andslív tað sama sum kirkjulív, og í kirkjunni sótu menninir vinstrumegin og kvinnurnar høgrumegin, tí verður hógvan vend til vinstru. Tað seinna ástøði er meiri alheimsligt, og byggir tað á vinstru hond sum *ta skitnu hondina*. Í Føroyum eins og aðrastaðni hevur vinstra hond ikki havt somu tign sum høgra, og tí skalt tú taka hógvuna av høvðinum við vinstru hond samstundis sum tú heilsar uppá fólk við høgru hond. Hvat ið er rætt og ikki, ella um nakað er rættari enn nakað annað skal ikki avgerast her, men tað tykist mær natúrligast at seta hógvuna á høvdi við høgru hond, ið er hondin, ið vanliga verður nýtt, soleiðis at hógvan kemur at venda til høgru, og lámar venda hógvuni til vinstru.

Skrivligu heimildirnar geva okkum ikki svar uppá henda spurning, tí sum nevnt omanfyri, so hevur hógvan ikki altíð verið seymað niður at. Fyrstu ferð vit lesa um føroysku hógvuna er hjá Svabo: *“en kort Hue af sribet Hvergarn”* (Ibid., 357), og er tað óivað eisini henda

húgva vit síggja á myndunum hjá Born. Svabo nevnið eisini aðrar húgvur, og á myndunum hjá Born síggja vit, at aðrar húgvur hava verið nýttar (Thorsteinsson og Joensen 1977, 9ff). Eisini nevnið H. M. Debes gulspøluta húgvu, men hetta hevur ikki verið vanligt (Debes 1966, 6).

Saman við føroysku klæðunum verða svartir leðurskógvar við silvurspenni nýttir. Skrivligu keldurnar siga einki um hesar skógvar, men heimildarmaður úr Sandavági vísti mær silvurspenni, ið hann hevði arvað eftir oldurabba sínum, ið datt niður úr Trøllkonufingri í 1844, so tað er hugsandi, at teir eru komnir um somu tíð sum silvurknapparnir.

Kvinnubúin

Fyrst í 1800-talinum vóru tað serliga donsk klæðir, ið vóru nýtt sum veitsluklæðir í Føroyum, og gerandisklæðini vóru tey siðbundnu føroysku. Ólíkt mannfolkabúnanum datt kvinnubúin – sum gerandisklæðir - næstan burtur um aldamóti 1900 fyri síðan at fáa eina renæssansu, tá hann av álvara kom aftur sum veitsluklæðir um miða 20. øld (Adriansen 2003, 376f). Av Eiði er fortalt, at tá ein genta skuldi til Danmarkar í føroyskum klæðum í 1938 vóru eingi føroysk klæðir í bygdini, og tí mátti ein 70 ára gomul kona binda henni eina troyggju soleiðis sum hon hevði lært frá eini eldri konu. Eins og hjá monnunum er kvinnubúin ein revitalisering av arbeiðsklæðunum, men hann er eisini ein eftirlíkning av stakkinum.

Stakkur var fínasta stás, ið kvinnur kundu fara í. Svabo skrivar at “*Stakken nu er sjeldnere i Færøe end før...*”, men stakkurin hevur neyvan nakrantíð verið nógv brúktur í Føroyum, síðan tað bara vóru teir ríku bøndurnir, ið høvdu rá at geva konum sínum stakk. Annars nevnið Svabo eisini, at føroysku kvinnurnar í størri mun enn menninir fylgja tí útlenska mótanum, tí er tað enn torførari at tosa um uppruna til kvinnubúnan enn til mannfolkabúnan, og er hetta eisini ein mótsetningur til íslensku kvinnurnar, ið hildu fast við gomlu klæðini (Joensen 2003, 131). At íslensku kvinnurnar hildu fast við gomlu klæðini, meðan føroysku kvinnurnar fylgdu mótanum, er møguliga ein avleiðing av, at íslenska tjóðskaparkenslan vaknaði áðrenn tann føroyska, og íslendingar vóru meiri tilvitaðir um sín tjóðarsamleika enn føroyingar vóru tað.

Kvinnubúnin er samansettur av bundnari stimatroyggju við brysti innan stiman, vovnum skjúrta, turriklæði við frynsum, fyrriklæði, kýsa og í nýggjari tíð eisini møtli. Sum gerandisklæðir vóru kvinnuklæðini nógv litríkari enn mannfólkaklæðini. Í tjóðbúnanum hava serliga fyrriklæði, turriklæði og kýsin verið litrík.

Konufólkatroypgjan er einamest mynstrut reyð og svørt ella reyð og myrkablá, men eins og við vestinum hjá monnunum er myrk troypgja og myrkt skjúrt til eldri kvinnur og einkjur. Myrka troypgjan er antin myrkablá og ljósablá ella blá og svørt. Jørgen Landt skrivar, at troypgjan er fagurreyð og hvít ella fagurreyð og blá ella myrkablá, svørt og ljósablá. Hann nevnir eisini myrkaviólbláa troypgju, ið antin er snørd við hektum og mallum ella bara tinmallum (Jensen 1991, 121). H. M. Debes sigur í 1960árunum, at litirnar í mynsturtroypgjuni eru teir somu í dag sum teir vóru fyrr í tíðini, men sniðið á troypgjuni er broytt. Fyrr varð troypgjan stímað upp undir bróstini, soleiðis, at kvinnan fekk ein vakrari form, meðan troypgjan í dag verður stímað alt ov høgt (Debes 1966, 6f). Fornminnissavnið eigur fleiri troypgjur í ymsum litum; har eru bæði tvílittar mynstrutar í litunum nevndir omanfyri, trílitt troypgja, reyð við myrkabláum og hvítum mynstri og so eru eisini einlittar troypgjur, ein reyð og ein myrkablá, ið er arvagóðs eftir Fríðrikk Petersen. Hesar troypgjur hava ikki silvur mallur, men í seymað eygu til at stíma ígjøgnum. Her er talan um eina týðandi broyting við troypgjuni. Fyrr í tíðini hevði troypgjan vanligu sjei hektir ella eygu hvørju megin til stiman – tó hevur omanfyrinevnda myrkabláa troypgja hjá frú Petersen tólv eygu hvørjumegin - meðan í dag verða fyra mallur nýttar hvørju megin. Troypgju kantarnir verða gjørdir úr bregdaðum bandi. Innanfyri stiman í troypgjuni er brysti. Brysti er ein av nýggjaru uppfinningunum til búnan, og stavar tað frá stakkinum. Í dag verður vanligu svart velur ella klæði brúkt, men H. M. Debes nevnir, at tað gamla var, at brystini vóru væl og fast bundin úr fínum og væl nappaðum tógvi (Ibid.)

Silvur er nógv nýggjari í kvinnubúnanum enn í mannfólkabúnanum. Á myndum frá fyrst í 1900-talinum hava kvinnurnar ikki silvur í klæðunum, men troypgjurnar hava sjei hefti til stiman. H. J. J. Sørensen nevnir stiman fyri lissu (Jensen 1991, 122). Síðani miðjari 20. øld – tá silvuri av álvara gerst partur av kvinnubúnanum - hevur verið brúkt ein keta til stíma. Nicolina Beder greiðir frá, at tá ið ungar gentur um hesa tíð fóru til Danmarkar var tað

besta tær vistu at ganga í antikhandlar at vita um tær funnu okkurt, ið tær kundu brúka til føroysku klæðini. Til kvinnubúnan hoyrir velurbelti við silvurspenni, silvurspenni í møttulin, brosjá og átta mallur, hartil eru eisini silvurspenni í skónum.

Skjúrta er eisini ógvulig áhugavert í hesum samanhangi. Akkurát nær føroysku kvinnurnar eru farnar at nýta vovna, spølaskjúrta, ið verður nýtt í dag er ilt at vita, Lucas Debes nevnið tað ikki (Ibid.), men á tekningunum hjá Born frá 1791-95 sæst hetta plaggið, men tekningarnar geva okkum onga fatan av hvørjir litir vóru brúktir. Í dag verða nógvir ymiskir litir brúktir í skjúrtunum, men teir *'upprunaligu'* eru ávikavist reytt við myrkabláum spølum ella reytt við svørtum spølum – longu í 1960'unum er H. M. Debes stúrin um, at tann svartur litur kemur inn í skjúrtini, tí myrkablátt er tað rætta (Debes 1966, 7) – til eldri konur og einkjur verður myrkt skjúrt, ið er myrkablátt og ljósablátt spølut, brúkt. Tó at tekningarnar hjá Born ikki geva nakrar ábendingar um hvørjir litir vóru brúktir á hansara døgum, so hava vit heimildir frá hesi tíð. Landt nevnið brún og hvítspølut skjúrt til gerandisdagar, og gulspølut vóru brúkt til heiligdagar (Jensen 1991, 122). Á Fornminnissavninum eru nógvar loyvdir av skjúrtum í ymiskum litum, harímillum eru *fugloyarskjúrtini*, ið eru uml. 200 ára gomul, har tað eina er trílitt við tveimum bláum litum og einum ráhvítum. H. M. Debes nevnið fimm litir reytt, blátt, hvítt, gult og grønt (Debes 1996, 7). Hvi tað reyða og myrkabláa skjúrta hevur vunnið hevd, sum *tað rætta* til føroysku klæðini er torført at siga við vissu, men tað er hugsandi, at hetta eru litirnir, ið hava verið vovnið mest, møguliga er onkur serlig siðvenja orsøkin? Her kann nevast, at á Blindastovninum veva tey *hvalbiarskjúrt*, ið eru reyð og myrkablá, sum ein blindur maður úr Hvalba vav.

Eins og við húgvuni hjá monnunum skal skjúrta seymast soleiðis, at tað hevur trettan faldir, ávikavist seks og sjev hvørju megin. Hjá H. M. Debes gongur trettantalið aftur, men hann sigur, at skjúrta altíð skal hava trettan føll í hvørjari síðu, soleiðis, at gandur ikki skal rína við, fallið framman skal verða stutta sponn (Ibid.). Um skjúrtini, ið Fornminnissavnið eigur, kann sigast har eru tvey reyð og blá við trettan føllum hvørjumegin, eitt grønt og blátt við tíggu føllum hvørjumegin og eitt blátt og myrkablátt við tjúgu føllum hvørjumegin, hesi eru øll frá tjóðskapartíðini, harafturat eru nøkur neytakonuunderskjúrt,

har ið tað eina hevur fjúrtan føll hvørjumegin⁴, á bygdarsavninum á Eiði, *Látralonini*, eru tvey skjúrt; eitt blátt og myrkablátt, ið er uml. 150 ára gamalt, og eitt svart eftir konu ið doyði í 1904. Tað bláa skjúrtilið er eitt føroyskt, veva skjúrt, men hevur eingi føll, hetta kemst móguliga av, at føll ikki vórðu nýtt tá, og tað svarta skjúrtilið er úr útlenskum toyi, hetta skjúrtilið hevur 28 føll, ávikavist fimtan og trettan hvørjumegin, so tað tykist verða ógvuliga ymiskt hvussu nógv føll tey høvdu, heldur enn, at tað altíð var 26 føll, eins og H. M. Debes vil vera við, at tað skulu vera. Trupulleikin við at telja føll í gomlum skjúrtum er, at skjúrtini ikki vóru skift út, um tey gjørdust ov stór ella ov lítil, men ístaðin var seymingin koyrd upp og eitt lek lagt út ella lagt aftur at, alt eftir um skjúrtilið skuldi minkast ella gerast størri, tí er tað torført at finna tað upprunaliga talið av faldum í einum gomlum skjúrtili. Ógvuliga áhugavert er tað tó, at ein porselen dukka, ið stavar frá arvargóðsinum eftir Fríðrikk Petersen, er í føroyskum klæðum, og hennara skjúrt hevur trettan lek. Hetta er ein góð ábending um, at hald er í tá ið sagt verður, at tað skulu verða trettan lek. Savnvørðurin á *Látralonini* greiður frá, at á Eiði var tað siðvenja við trettan føllum hvørjumegin til ógiftar og fjúrtan til giftar konur, og giftir menn høvdu fjúrtan føll í húgvuni og ógiftir høvdu trettan.

Sniðið á skjúrtinum er í roynd og veru ógvuliga áhugavert, um ein granskar tekstilsøgu, tí tað móguliga kann leiðast aftur til tann stórfingna rokokko mótan, við tað, at skjúrtini eru seymaði á tann hátt, at tey hava meiri fyllu aftan, soleiðis, at tey kunnu *standa út* eins og fronsku fiskabeinskjólarnir. Seks og tjúgu føll høvdu givið nógv fyllu aftan og hevði móguliga verið betri egnað enn eitt við færri føllum, um hetta altso er endamálið við føllum.

Turriklæði og fyrriklæði munnu verða tey pløggini til føroysku klæðini, ið hava gjøgnumgingið størstu broytingarnar. Í dag eru kýsi, fyrriklæði og turriklæði vanligi líka. Kýsin varð nógv nýttur fyrr, men í dag verður hann at kalla ikki nýttur, og tí skal ikki nógv gerast burtúr honum, bert skal nevast, at tað var munur á bondunum hjá ungum og eldri konum; tær ungu høvdu reyð bond og tær eldru blá, og kona, ið barð sorg hevði myrkablá bond í kýsanum. Tað er torført at siga nakað konkret um litirnar í turriklæðinum og fyrriklæðinum, men tær skrivligu heimildirnar nevna hvít turriklæði og blá fyrriklæði. Á

⁴ Undirskjúrtilið høvdu nógv fleiri litir enn yvirskjúrtilið, harímillum brúnt, ið annars ikki varð nýtt til konufólk.

myndum frá síðst í 19. öld og fryst í 20. sæst, at turriklæði og fyrriklæði eru ymisk, og tey eru í alskyns litum, bæði puntut og stríput á tvørs og upp og niður. Mátin turriklæðið verður lagt uppá er eisini nógv broyttur, tó so eins og fyrr verður tað lagt við trimum faldum í nakkanum. Henda broyting er allarhelst farin fram eftir, at silvurið er komið í búnan, tí nú verður turriklæði stungið inn undir brystið og fest við brosjuni – brosjan skal ikki stingast í troyggjuna ella brystið. Fyrr varð turriklæðið antin stungið innanfyri stiman, men uttan á brystið, ella var tað uttan á troyggju og stima (Jensen 1991, 125), soleiðis, at tað fjaldi troyggjuna.

Tað er ymiskt hvussu nógvur dentur hevur verið lagdur á at lýsa tey ymisku pløggini, eitt nú eru møttul, kot og konufólkasokkarnir als ikki viðgjørð. Hetta kemst av, at eg ikki meti hesi pløgg at vera serliga viðkomandi fyri gjøgnumgongdina av fólksligu/átrúnaðarligu ímyndunum í føroysku klæðunum.

Ímyndir í føroysku klæðunum

Føroysku klæðini í síni heild eru ein tjóðskaparímynd, eitt frámerki, ið greitt vísir okkara samleika sum føroyingar, men tað sum av álvara ger, at føroysku klæðini vísa okkara mentan eru tær smáu, fjaldu ímyndirnar frá fólksins gerandisdegi, sum eru í búnanum, tí tað er fólksins gerandisdagur, ið skapar samleikan. Men ein krevur at kenna hesar ímyndir fyri at kunna síggja mentanina.

Heimildarmaður úr Sandavági greiðir frá týðninginum í knappunum í mannfólkabúnanum, og eru teir knýttir at sakramentinum. Hann sigur, at tað eru tíggju smáir knappar í buksunum, fimm hvørjari brók, og eru teir ímynd uppá tey tíggju boðini, síðani eru tað fyra og tjúgu knappar í troyggjuni, tólv hvørjumegin, og ímynda teir tvey sett av lærusveinum, at enda nevnir hann vestaknapparnar og kvarðaknappin; og sigur hann soleiðis, tað eru sjeu knappar á búkinum, seks í vestinum og so kvarða knappurin, teir ímynda tær sjeu bønirnar, hann sigur enntá meir um kvarðaknappin, ið er størri enn hinir, at hann er tann heilagsti knappurin og sigur hann, at tú mást halda alt heilagt. Hesa frágreiðing hevur hann frá ommu síni, ið er fødd í 1883 og hon hevur hana frá eini eldri ommusystur, ið eisini seymaði føroysk klæðir, men hetta tykist ikki verða kent aðrastaðni í landinum, harafturímóti er sagt úr Hvalba, at tá ið menn høvdu spennu og tríggjar knappar í buksunum ímyndaðu knapparnir *tríeindina*; Faðirin, Sonurin og Heilagi andin.

At frásøgnin úr Sandavági ikki er kend aðrastaðni, er møguliga ein ábending um, at talan er um staðbundna mentan, og havast skal eisini í huga, at í Sandavági verða splittubuksur brúktar, og ikki kvarðabuksur - ið hava nógv fleiri knappar - sum vanligari er. Henda frásøgn passar ikki heilt til kvarðabuksurnar, men tó skal tað ikki útilokast, tí kvarðabuksurnar eru nýggjari, og tá ein hevur í huga hvønn týdning átrúni hevði fyri okkara forfedrar – sekulariseringin hevði ikki vunnið frama í Føroyum, soleiðis, at átrúni var í øllum teir gjørdur - og samstundis trúðu teir á tað yvirnatúrliga, so er tað ógvuliga sannlíkt, at teir hava havt tilíkar ímyndir í klæðunum fyri at verja seg ímóti huldufólki ella onkrum øðrum. Ein annar møguleiki er, at hesar ímyndir eru álagdar seinni, at tær eru ein eftirrationalisering, fyri at kunna skilja hví klæðini síggja út sum tey gera, tí tað er ógvuliga skjótt at skapa ‘*gamlar*’ siðvenjur; vevkona greiðir frá, at ein ung genta kom at fáa sær skjúrt. Gentan sigur, at mynstri í skjúrtinum er heilt serligt, tað hevði *altíð* verið í familjuni, mamman og omman høvdu tað, tí vildi hon eisini hava tilíkt skjúrt. Tá ið gentan kom við mynstrinum vísti tað seg, at vevkonan hevði vovið bæði tað hjá mammuni og tað hjá ommuni, hetta seinna var bara eini 25 ár gamalt (samrøða 2).

Omanfyri havi eg longu nevnt, at skjúrtað skal hava trettan lek hvørjumegin fyri at verja ímóti gandi, hetta samsvarar eisini við ta trúgv forfedrarnir høvdu á tað yvirnatúrliga. Gandur er eisini nevndur í øðrum samanhangi. Fornminnissavnið eigur eitt reytt og svart skjúrt frá 1930árunum, møguliga 1940árunum, ið Oliva Sørensen (f. 1919) úr Klaksvík, hevur vovið og Ragnhild Dybzack (f. 1926) úr Kovalág hevur seymað. Hetta skjúrt hevur tjúgu faldir, men tað áhugaverda við tí er, at tað eru *sjey* strípur í hvørjum faldi fyri at verja ímóti gandi. Teir trettan faldirnir, eins og faldirnir í mannfólkahúgvuni, hava eisini annan ímyndarligan týning, enn at verja ímóti gandi. Í Sandavági og í Hvalba verður sagt, at teir trettan faldirnir ímynda *tað heilagu kvøldmáltíðina*; Jesus og teir tólv lærusveinarnar.

Okkara skrivligu heimildir nevna tíverri einki um hesar fólksligu ímyndirnar í klæðunum, tí mugu vit stiga okkum uppá teimum heimildum bornum av mannamunni vit enn hava, tó at hesar ikki eru samtíðar heimildir, og tí ikki viga nógv í vísindaligum høpi. Munnligu heimildirnar nevna einamest mannfólkabúnan, og tí er tað torført at siga nakað um ímyndirnar í kvinnubúnanum. Men um tað veruliga er so, at forfedrarnir lögdu ein

ímyndarligan týdning í ymsu lutirnar í mannfólkabúnanum, og frágreiðingarnar eru annað enn bara uppfunnir siðir fyri at fáa hesi endurtakandi mynstur at geva meining, so kunnu vit bara ímynda okkum, at tílíkar ímyndir eisini hava verið í kvinnubúnanum – teir trettan faldirnir eru longu nevndir.

Vit síggja ikki hesar ímyndir í stimatroyggjuni í dag, tí hava broytingarnar stimatroyggjan er farin ígjøgnum stóran týdning. Tær fyra mallurnar, sum nú eru hvørjumegin eru ein liður í eini roynd at eftirlíkna stakkinum, men sum nevnt høvdu troyggjurnar fyrr í tíðini sjeý hefti hvørjumegin til stiman. Eg skal her ikki fara at uppfinna nakra ímynd og leggja nakran týdning - sum veruliga ikki er har - í nøkur ting, men tað er ógvuliga sannlíkt, at hesi sjeý hefti ímynda tær sjeý bønirnar eins og knapparnir í vestinum. Tað er eisini ógvuliga sannlíkt, at tey tólv eyguni í troyggjuni hjá frú Petersen ímynda teir tólv lærusveinarnir eins og knapparnir í mannfólkatroyggjuni.

Ímyndirnar í litunum eru ikki serføroyskar, men byggja á alheimsliga hugmyndafrøði. Rómversk katólska liturgiin er ikki vanlig í Føroyum, men tó er Eiðis prestur, Emil Olsen, liturgur og verða tí teir liturgisku litirnir nýttir í Eiðis kirkju, har prestur skiftir búna alt eftir hvør dagur í kirkjuárinum tað er. Litirnir í føroysku klæðunum eru teir somu, sum, og verða brúktir á sama hátt, sum, liturgisku litirnir. Um tað er haðani ímyndirnar í føroysku klæðunum stava er ilt at meta um, men tað er neyvan tilvildarligt, at litirnir hava somu ímyndir, síðan litir, sum áður nevnt, eru alheimsligar ímyndir. Í liturgiini merkir *hvítt* gleði og er tað veitslu liturin. Hann verður nýttur til tær stóru høgtíðirnar og til brúðarvígslur, og soleiðis er eisini við hvíta vestinum og hvítu hosunum, hetta er tó ikki galdandi fyri hvít fyríklæði og hvít turriklæði í kvinnubúnanum. *Svart* er sorgarlitur og verður einamest nýttur langafríggjadag og til jarðarferðir, henda nýtsla er eisini galdandi fyri svartu vestin. Í liturgiini eru *blátt og viðblátt* eisini sorgarlitir og ímynda eisini líðing. Hesir litir hava ikki verið nógv brúktir í mannfólkabúnanum, men í 1936 fekk Jóannes Patursson bláan vest á sínum 70-ára degi. Hesin vestur skuldi ímynda tað sama sum svartu vesturin hann var farin at brúka á ellisárunum, men var tó ikki líka dapur (samrøða 3). Í kvinnubúnanum er blátt eisini sorgarlitur, t.e. í troyggju og skjúrta, í fyríklæði og turriklæði er meiri tilvildarligt við hesum. Myrka mannfólkatroyggjan hevur tó ikki henda sama týdning. Reyði liturin ímyndar eldin og blóði, og er hetta liturin hjá Andanum og pínslarvátunum. Hesin litur

verður brúktur til at hátíðarhalda minni um ápostlarnar og pínslarváltarnar. Í føroysku klæðunum hevur reyði liturin í vestinum og kvinnubúnanum neyvan ímynda pínslarváltar – ápostlarnir er tó ein móguleiki – men tað er ein hátíðarlitur, og klæðini hátíðarhalda tjóðini og føroyska samleikanum, sum tjóðar ímynd. Av øðrum liturgiskum litum kunnu nevast *gult* og *grønt*, ið ímynda ávikavist sólina og vøkstur. Gulið liturin kann koma í staðin fyri hvítt, grønt hoyrir til gerandisdagin. Hesir litir verða tó ikki nógv brúktir í føroysku klæðunum, uttan í broderaðu mynstrunum⁵.

Hesar ímyndir eru eisini kendar frá donskum búnum, har tað serliga er kvinnu turriklæðið, ið skiftir lit eftir hvørjum høvi búnin verður brúktur til. Til veitslur og aðrar gleðistundir varð reytt og gult turriklæði nýtt. Blátt, grønt og víólblátt vóru nýtt til at vísa sorg (Andersen 1971, 30).

Tjóðbúnaar í grannalondunum

Her skal heilt stutt verða hugt at hvussu tjóðbúnaarnir í ávikavist Svøríki, Danmark og Noreg eru vorðnir til. Tá vit her tosa um *tjóðbúnaar*, so er hetta hugtakið knýtt at tí gomlu fatanini av fyrbrigdinum *tjóð*. Talan er sostatt í roynd og veru ikki um ein tjóðbúna – eins og við *føroysku klæðunum* - ið er ein ímynd uppá ávikavist svensku, donsku ella norsku tjóðina, men heldur eru tað fólkadraktir, sum tær *eisini* verða nevndar. Tað er tó ikki heilt skeivt at rópa klæðini fyri tjóðbúnaar, sum onkrir granskara vilja vera við (Kragelund 1978, 30), tí hetta heiti hevur jú sín uppruna í eini tíð tá ið tjóð merkti nakað annað enn tað merkir í dag. Afturat *fólkadrakt* verða hugtøkini *bóndadrakt* og *'egnsdrakt'* eisini brúkt, og eru hesi heiti meiri passandi í dag hóast tað millum granskara ikki er endalig semja um hvørt munir og líkleikar í búnum skyldast sosialar og búskaparligar ella staðbundnar munir (Ibid.).

Sum lið í eini roynd at helma innflutninginum og brúkinum av skreytvørum, og harvið eisini lætta um tjóðarbúskapin innførdi svenski kongurin, Gustav III, í 1778 ein tjóðbúna við lóg undir heitinum *nationella dräkten*. Hetta hevði við sær, at øll, prestar og almúgan undantikin, skuldu ganga í eins búnum við færri litum, úr einfaldum klæði og við minni

⁵ Liturgisku litirnir. http://sv.wikipedia.org/wiki/Liturgiska_f%C3%A4rger (17.04.2006).

prýði. Tá almúgan, ið vegna sítt stóra tal er at rokna sum *fólkið*, ikki skuldi roknast uppí var tað í roynd og veru bara talan um ovaru stættirnar, at lógin umfataði. Tað er torført at innføra tílíka lóg, tí tað er ikki lætt at stýra hvussu fólk ganga ílatin ella ikki ganga ílatin, sostatt var tað serliga innan statsvaldið, at hesir búnar vóru innførdir (Bergman 1938). Tað eru ikki hesir búnar, ið sipað verður til tá ið tosað verður um tjóðbúna ella fólkadraktir, men tá eru tað búarnir hjá fólkinum úti á landinum ið hugsað verður um. Í Svøríki eru yvir fýrahundrað av hesum búnum í brúki í dag, fyrst og fremst sum veitslubúna og til dansistevnur (Berg og Berg 1975, 11)

Tankar um ein tjóðbúna eru eisini frammi í Danmark í 1700-talinum, men her vinnur tað ikki frama. Í 1820'unum spækir tankin aftur, hesaferð við St. St. Blicher, ið óivað lat seg andkveikja av heimspøkini hjá Jean-Jaques Rousseau, um at venda aftur til natúrini og hálova bøndrunum (Lorenzen 1987, 9ff). Men Danmark fekk ongantíð ein tjóðbúna fyri alt landið, heldur fingtu tey, eins og í Noreg og Svøríki, eina fólkadrakt fyri hvørt stað í landinum. Orsøkin, ið oftast verður havd á orði, til at hesar ymisku fólkadraktir menna seg er, at tá lógu garðarnir ógvuliga tætt saman í teimum lítlu *avbyrgdu* landsbýunum, soleiðis, at øll vistu alt um øll, og tá kundi ein ikki loyva sær at verða øðrvísi (Andersen 1971, 5f).

Ein hin fremsti granskarin innan fólkadraktir, Erna Lorenzen, meinar at hesir fólkabúna eru ein modernað uppfinning. Hon er als ikki samd í, at hvør landspartur hevur havt sín búna. Í millumkrígstíðini veksur áhugin fyri búnunum millum fólkadansarar, ið lögdu stóran dent á, at teirra búni var rættur og tí vitjaðu tey ógvuliga nógv ymsu søvnini í landinum. Høvuðskeldurnar til hvussu hesir búna skulu síggja út eru drakt málningarnir frá 1800-talinum, men ivi er sáddur um teirra autensitet, tí fleiri av teimum allarhelst eru samansettir av ymsum búnum. Lorenzen ger upp við fatanina, at tað er isolatióin, ið førir til, at fólk fara at ganga í eins búnum. Hon sigur, at tað eru støð har eins klæðir hava verið brúkt, men tað eru støð, ið hava havt samskipti við stórbýin. Millum teir vælhavandi bøndurnar á 'hedeboegen', ið seldu sínar vørur í Keypmannahavn varð ein búni brúktur, men hví var hetta so? Svárið finnur hon í Týsklandi, har ríkir marksbøndur uttanfyri Hamburg ynsktu at skilja seg frá gøtuseljarunum í Hamburg við at nýta eins búna, og harvið vísa sín status (Stoklund 2003, 206f).

Í Noreg eru eisini nógvir búnar og hava teir óivað sama uppruna sum í hinum Norðanlondunum. Tað er nógv skrivað um norskar búnar, men granskingin snýr seg serliga um draktsiðir, hvussu búarnir hava verið brúktir o.s.fr., men teir eru ikki settir inn í ein søguligan kontekst, og teirra ímyndarligu virði eru ikki sett í mun til onnur mentunarlig virði í samfelagnum (Oxaal 2001, 10). Tað er ógvuliga strangt hvussu búnin sær út; búnin fyri ein landslut er fullkomiliga fastlagdur, og hava tey eisini eina landsnevnd fyri spurningar viðv. búnunum – *Landsnemda for bunadsspørgsmål*.

Oxaal skilir búarnar í Noreg í tvær týpur, sum báðar eru vorðnar tjóðarímyndir og harvið ímynda tann norska tjóðarsamleikan. Fólkadraktirnar frá bygdunum eru fyrsta týpan, og onnur týpan er sivil uniformurin, ið gjørdist ímyndin upp á sivila tjóðarstatin. Báðar týpur vórðu aktualiseraðar í 1800-talinum, men vóru eisini til í 1700-talinum (Oxaal 2001, 1). Í lítlum hefti frá landsnevndini verður skilt ímillum tveir mátar, sum búarnir kunnu hava uppruna í einari siðbundnari drakt. 1) fólkadraktirnar vórðu so við og við avloystar av mótaklæðum úr býnum. Fyrst hvurvu tær sum gerandisklæðir, men hildu sær longst sum veitsluklæðir. Tá er tað, at klæðini fáa eina rættiliga líka útsjónd, hvat ið litum, prýði og vali av pløggum viðvíkur, og tað er í hesum líki, at fólkadraktirnar eru varðveittar í dag. 2) nógva staðni hvurvu fólkadraktirnar áðrenn fólk vardu um at verja tað siðbundna, soleiðis, at lokala eyðkenni eisini datt burtur. Í tilílikum førum verða búarnir rekonstrueraðir, grundað á gamalt klædnatilfar (*Landsnemda for bunadsspørgsmål* 1970, 3).

Sein-moderniteturin og tjóðbúin

Fríðrikur VIII var fyrstu ferð í Føroyum í 1906, og er henda hending eitt gott dømi uppá hvussu ein siðvenja kann verða uppfunnin. Til hetta høvið vóru tænaustufólkini í føroyskum klæðum, og sigst hetta at hava skapt eina siðvenju fyri føroyskum klæðum, soleiðis, at nógv fólk, serliga í Havn, fingi sær føroysk klæðir, sum annars ikki vóru nógv nýtt ták (Joensen 1980, 157). Men tað er ikki fyrr enn eftir seinna heimsbardaga, at nýtslan av føroysku klæðunum veruliga tekur dik á seg, og tað er um hesa tíð, at kvinnubúin fær ta útsjón sum hann hevur í dag. Hóast hendingar sum tann í 1906 og tað tjóðskaparrák og broyting í ríkisrættarligu støðuni, ið er undir krígunum og við krígsløk, so skuldu tað ganga uml. hundrað ár frá, at føroysku klæðini vórðu *uppfunnin* til, at vit kunnu siga, at tey eru hvørsmanns ogn. Tað eru fleiri orsøkir til, at tað eru so nógv, ið hava føroysk klæðir í dag m.a. peningur. Hóast búin er dýrur í dag, eins og hann altíð hevur verið, so hava fólk betur ráð í dag enn nakrantíð áður, soleiðis, at næstan øll kunnu fáa sær búnan, samstundis sum tað er vorðið siðvenja at geva prýðislutirnar í gávu.

Í fyrri hálfu av 20. øld eru tað serlig mannfólkini, ið brúka føroysku klæðini. Hetta síggja vit m.a. við at hyggja, at myndum frá Háskúlanum tey fyrstu 50 árin. Hesi árin eru tað 93 næmingar av teimum 598⁶, ið eru í føroyskum klæðum, harav eru bara tvær gentur, ið eru í føroyskum klæðum til próvhandanina. Eftir seinna heimsbardaga eru tað serliga kvinnurnar, ið fáa sær føroysk klæðir, hetta kanska serliga tí, at tær halda tey vera vøkur, heldur enn av tjóðskaparligum ávum (Johannesen 1985, 244ff). Árin fram til og við fyrri heimsbardaga, tá politiskt tjóðskaparstríð enn stendur upp á, er hetta óivað orsøkin til, at mannfólkini ganga í føroyskum klæðum, meðan hetta stríð – serliga eftir ‘*Noregsmálið*’ í 1923 – vinkar fram til seinna heimsbardaga, minkar nýtslan av búnanum samsvarandi.

Serlig viðurskipti viðvíkjandi próvhandanini árin 1953-70 gera, at vit ikki fáa eina rætta mynd av nýtsluni við at hyggja at myndunum hesi árin, har bara ein næmingur av teimum uml. 1500 var í føroyskum klæðum, og uml. helvtin av í øllum førum kvinnunum hava átt føroysk klæðir (Ibid.).

⁶ Hetta eru ikki fullfíggaði tøl, við tað, at myndir vanta frá nøkrum árgangum.

Hendan heildarmyndin av brúkinum av føroyskum klæðum sæst eisini á myndum frá fyrstu 50 árunum hjá Føroya Studentaskúla og HF-skeiði 1937-1987. Í minningarritinum fyri hesi árinu eru nakrar myndir av studentum, Hf-arum, preliminaristum og realistum. Tað er ikki eitt fullfíggja myndavirlit, men har eru nakrar fáar myndir frá hvørjum áratíggju, og munnu tey verða umboðandi tíðarskeiðið. Í ongum av hesum tíggjuárunum frá 1930'unum til 1970'ini tykist tað at vera siðvenja við føroyskum klæðum til próvhandan, tó er tað ógvuliga áhugavert, at *ein* av teimum tólv, ið ikki fingi prógv í 1975 vegna málstrið, er í føroyskum klæðum, annars vísa myndirnar ikki nakran í búnanum. Tá vit koma fram til 1980'ini broytist myndin nógv. Í 1982 eru 119 studentar og tá eru næstan allar genturnar í føroyskum klæðum, men føroysku klæðini eru ikki eins væl umboðað hjá mannfolkunum (Jespersen o. a. 1987).

Siðvenjan við at fara í føroysk klæðir til próvhandanir byrjar av álvara í 1980'unum. Myndir frá Studentaskúlanum og HF-skeiðinum í Eysturoy vísa, at tað serliga eru konufólkini, ið eiga føroysk klæðir. Men frá 1980'unum og fram til í dag hevur tað eisini hjá mannfolkunum vundið nógv uppá seg við føroyskum klæðum; í 2005 árganginum á Kambsdali er eingin sum ikki er í føroyskum klæðum. Tað skal tó gerast vart við, at øll neyvan eiga klæðini sjálvi, men síðan tað er '*in*' við føroyskum klæðum til próvhandanir, er tað ógvuliga vanligt at lána sær klæðir til hetta høvið. Hatta samsvara við úrslitini í kanningini har uml. 70 % siga seg eiga føroysk klæðir.

Myndirnar vísa eisini, at hóast fólk seinnu árinu eru byrjaði at víkja frá teimum óskrivaðu reglunum um hvussu vit sambært siðvenju eiga at brúka føroysku klæðini, so eru tað tó flestu fólk, ið enn halda seg til tað siðbundna, hetta er eisini nakað, ið fólk sum arbeiða við at gera føroysk klæðir kunnu vátta, men tær nýggju siðvenjurnar við eitt nú svørtum broderaðum vesti til ungar menn, ístaðin fyri reyðan vindur uppá seg. Í árgangi 2005 eru 19 dreingir har allir eru í føroyskum klæðum, harav eru fýra í svørtum vesti, og ein er í grønum vesti.

Henda nýggja siðvenja hevur birt upp undir kjak millum fólk um hvørt tað er rætt at broyta tjóðbúnan; tað eru tey, ið halda, at vit eiga at halda fast við tað gamla, tí annars er ikki longur talan um ein tjóðbúna og vit missa okkara samleika. Á hinum vonginum hava vit

tey, ið meina at tíðin er broytt, vit kunnu gera tað vit sjálvi vilja, og so hava klæðini altíð havt nógvar litir. Spurnabløðini vísa eitt javnt býti millum tey ið hava ein jaligan hugburð mótvegis broytingum og tey ið hava ein neiligan hugburð. Hvaðani henda nýggja siðvenja stavar frá er ilt at meta um, møguliga er tað tí fólk ikki kenna ta gomlu siðvenjuna, tað eru bara ein knappur triðingur, ið kennir ímyndirnar í litunum, og ein knappur fjórðingur sigur seg kenna ímyndirnar í prýðislutunum. Her skal leggjast afturat, at tað óivað eru fleiri, ið kenna tær óskrivaðu reglurnar fyri nýtsluni av búnanum í samband við sorg og gleði, tó, at tey ikki kenna ímyndirnar. Talið av teimum, ið siga seg kenna ímyndirnar í prýðislutunum skal nokk setast lægri enn ein fjórðing við tað, at summi meina við snið og graveringar í prýðislutunum.

Tey ið eru ímóti hesi nýggju siðvenju halda m.a., at tað føroyska dettur burtur og tær gomlu ímyndirnar og siðirnir doyggja. Báðir partar hava partvís rætt, tí ímyndirnar, ið eru at rokna sum eitt mál, doyggja út um vit ikki nýta tær, men samstundis er væl hugsandi, at tørvur er á nýggjum ímyndum í eini nýggjari tíð. Argumentið við, at klæðini altíð hava havt nógvar litir er eisini partvís rætt, tí sum eg havi víst á áður, so er her talan um gerandis klædnabúnan hjá almúguni fyri autoriseringini av tjóðbúnanum, men tjóðbúnin hevur nakrar óskrivaðar reglur fyri litum og nýtslu.

Spurningurin er so um vit skulu skriva reglurnar fyri tjóðbúnan niður og fastlæsa búnan eins og í Noreg, við tí váða, at eingin vil nýta hann og, at hann harvið doyr sum tjóðarímynd, ella skulu vit lata fólk sjálvi avgera litirnar í teirra búna, soleiðis, at hann verður nýttur og framhaldandi fer at liva? Ein annar møguleiki er, at hvør bygdin sær fær ein búna eins og vit síggja tað í grannalondunum. Men um hetta veruliga skuldi givið meining, so skuldi hetta verið gjørt fyri uml. hundrað árum síðani. Gera vit eitt tilíkt sundurbýti í dag *missa* vit tjóðbúnan í tí líki hann er í dag. Vit høvdu óivað fingið búnar í nógvum ymiskum litum, við tað, at ymsu bygdirnar ivaleyst høvdu vent aftur til tann litin, ið varð mest brúktur í bygdini. Á henda hátt høvdu vit tó møguliga varðveitt munin í brúkinum á *gleðislitum* og *sorgarlitum*, sum er við at farast við tí nýggju siðvenjuni.

Samleiki í broyting

“Tað er í lagi [at klæðini broytast]⁷, tað er feitari at tey útviklast allatíðina, tað ger tey meira spennandi, dynamisk, og ger, at ung fólk eisini tíma at keypa sær klæði. Um hetta ikki hevði verið í lagi, so hevði kanska vandi verið fyri, at sjálvi klæðini og traditióin hevði doyð út, tí tað er so óinteressant og moði” (spurnablað 2).

Hóast hesar ímyndir frá fólksligu mentanini *hvørva* úr búnanum í sein-modernitetinum, so missa føroysku klæðini ikki sín týdning sum samleika ímynd, tí samleiki er altíð í mun til okkurt annað. Føroyski samleikin verður vanlig, serliga í tjóðskapartíðini, skilmarkaður í mun til danir (Joensen 1991, 29). Tá ið útlendingar síggja ein føroying í føroyskum klæðum, síggja teir ikki ta fólksligu mentan, ið hann umboðar, tí teir kenna ikki ímyndirnar í klæðunum. Útlendingar síggja bara føroysku klæðini í síni heild, sum eitt samleikaeyðkenni, uttan at vita hvat teir ymsu smálutirnir týða, men hendan heildin sigur teimum, at talan er um ein føroying. Hóast henda refleksiva broyting av búnanum ikki ger, at føroysku klæðini missa sín týdning sum samleika ímynd, og hóast føroyingar ikki kenna, at teir missa sín samleika, men heldur, at búnin vísir ein nýggjan samleika, so missa vit ein part av okkara søgu og okkara mentan.

Menniskja er meiri enn bara ein kroppur og ein organisk mekanisma. Tað sum mest av øllum skilir menniskju frá djórunum er ikki likamliga skapið, men tað, at menniskja er ein andborin vera. Sambært Giddens er kroppurin eitt amboð hjá sjálvsamleikanum, men samstundis eisini ein ramma/avmarking fyri sjálvsamleikanum – fyri hvat eitt menniskja er. Saman skapa tey eitt menniskja, ein handlandi einstakling.

Tá kroppurin her verður sagdur at vera eitt amboð og ein avmarking, er tað tí, at sjálvst um menniskjaligt tankavirksemi er ført fyri at seta seg út um kropsins avmarking, so hava vit tørv á kropsins funktiónum fyri at kunna handla, hvørt tað er ein fysisk ella málslig handling. Hvørki kroppur ella sjálvsamleiki kunnu standa einsamøll, tørvur er á báðum fyri at skapa eitt *heilt* menniskja. Á henda hátt kann menniskja samanlíknast við ein bygnað, ið

⁷ Egin innseting.

bæði er úrslitið av øllum menniskjaligum handlingum og leikpallurin fyri handlingunum, hesin bygnaður kann vera samfelagið ella ein ímyndaður felagsskapur.

Menniskja er ein lívslong verkætlan. Við sínum handlingum og reflektiónum skapar menniskja sín samleika og sína egnu søgu hvønn dag. Fyri at seta tað ógvuliga ‘skarpt’ upp, so er eitt menniskja ikki tað sama í dag sum tað var í gjár og ikki tað sama í morgin sum tað er í dag.

Altjóðagerðin hevur við sær, at menniskja dag og dagliga verður bombarderað við kunning úr øllum heiminum. Í sein-modernitetinum ger vísindin størri framstig enn nakrantíð áður. Í 1922 hevði enski sosiologurin William Ogbourn eitt ástøði um ‘*kulturelt eftersleb*’, hann meinti, at vísindin gjørdi so stór framstig, at mentanin dragnaði afturút og gjørdist ein eftirbátur – lógir o.a. vóru ikki smíðaðar í samsvar við vísindini. Tá sein-moderniteturin ger enn størri tøknilig framstig, er enn meiri hjá menniskjanum at taka støðu til. Talan kann verða um eina fremmandagerð, um menniskja ikki sjálvt er ført fyri at hava tamarhald á síni egnu tilveru. Tann reflekteran sum menniskja⁸ ger er við til at skapa nýggja vitan og samstundis broytir tað sjálvt menniskja – tann menniskjaliga sjálvsamleikan. Giddens nýtir orðið *empowerment* til at lýsa hvussu einstaklingurin setir seg føran fyri at vinna sær nýggja vitan og nýggjan kunnleika fyri at sigra á teimum fremmandagerandi viðurskiftunum, ið eru galdandi í sein-modernitetinum, og harvið fær tamarhald á síni egnu tilveru. Hendan refleksiva til ognan av vitan er samstundis eisini við til at loysa samfelagið frá siðvenjum. Nýggj vitan, nýggjar uppfinningar og menniskjalig reflekteran er við til at mynda framtíðina, og harvið verður søgan eisini skapt (Giddens 1996).

Tá tað eru hesir refleksivu einstaklingar við einum dynamiskum sjálvsamleika, ið ímynda sær tann felagsskapin vit nevna eina tjóð, er tað ógvuliga nærliggjandi at hugsa sær, at eisini tjóðarsamleikin er dynamiskur og broytist alla tíðina, og harvið er tað natúrligt, at eisini tjóðskapar/samleika ímyndirnar broytast, tí hesar ímyndir *avmynda* tjóðarsamleikan, sum jú ikki er eitt náttúrugivið, viðfött fyrbrigdi, men ein tilgongd, ið verður myndað av tilvitanarávirkan frá eitt nú føðistaði, sosialum korum, útbúgving, uppvækstri og øðrum

⁸ Hetta er eisini galdandi fyri stovnar av ymsum slag.

sosialiseringstilgongdum. Samleikar broytast eins og tær mentanir og tey menniskju teir eru knýttir at (Adriansen 2003, 23).

Tá ið tjóðskaparmenninir byrja at ímynda sær Føroyar sum *eina* tjóð við *einum* samleika, sum føroyingar, ið er størri enn staðbundni samleikin, har føroyingar vóru sumbingar og tjørnuvíkingar, og føroysku klæðini verða *uppfunnin* er talan um eina heilt aðra mentan enn í sein-modernitetinum, og tað er á hesa mentan føroysku klæðini eru grundað. Mentanin í tjóðskapartíðini er merkt av modernitetinum ið er ein broytingartíð, ið spakuliga kemur til Føroyar, men henda mentan er eisini merkt av trúnni á tað yvirnatúrliga við huldufólki og tílíkum. Tíðin er eisini merkt av, at átrúnaðurin (t.e. kristindómurin) bindur fólkið saman, og sæst hetta aftur í teimum føroysku klæðunum.

Føroysku klæðini verða uppfunnin í eini tíð tá moderniteturin ikki endaliga hevur fingið fastatøkur í føroyska samfelagið og tí enn er merkt av einari gamlari fólkkamentan har felagsskapurin hevur stóran týdning. Henda mentan er í sein-modernitetinum – hóast størri samvirki í samfelagnum vegna betri infrastruktur og samskiftismøguleikar - avloyst av eini størri individualisering og reflekteran. Individualiseringin og reflekteranin ger, at fólk ynskja at seta sítt egna eyðkenni á klæðini, og harvið fær búnin eina fjølbroyttari útsjón. Estetikur ella fagurfrøði hevur stóran týdning fyri útsjónina á føroysku klæðunum í dag, soleiðis at skilja, at fólk flest ikki bara vilja hava ein búna, ið vísir tjóðarsamleikan, men hann skal eisini vera vakur og passa til teirra egnu útsjón. Tað eru knapt 60 %, ið siga, at tey fáa sær føroysk klæðir av tjóðskaparligum ávum, og uml. 35 %⁹ siga annaðhvørt, at tey halda klæðini vera vøkur ella at so eigur ein altíð okkurt at fara í. Individualisering er móguliga eisini ein orsök til, at búnin verður so nógv nýttur í dag. Her hugsu eg bæði um tann móguleika einstaklingurin fær at seta sín dám á klæðini, og harvið tímir at brúka tey, men eisini tað, at einstaklingarnir í sein-modernitetinum, ið er so merktur av individualismu, kenna ein tørv á einum felagsskapi. Við føroysku klæðunum gerast teir ein partur av tí ímyndaða felagsskapi, sum klæðini ímynda.

Tað er eisini væl hugsandi, at tilvitanin um tjóðarsamleikan er økt í mun til tá ið hann varð *uppfunnin* fyri uml. 125 árum síðani, og tí er populariteturin av tjóðarímyndunum eisini

⁹ Hini gott 5 prosentini hava annaðhvørt ikki svarað ella siga tey, at tað er 'in'.

øktur, og síðan føroysku klæðini eru brúkiligari enn hinar ímyndirnar, eru tað tey ið verða nýtt til at markera henda tjóðarsamleika. Hetta kann m.a. skyldast altjóðagerðini, sum í alt størri mun ger, at vit eru borgara í altjóða samfelagnum. Tó at hetta er so, so megna vit ikki at ímynda okkum allan heimin sum *eina* tjóð, og tí gerast vit meiri tilvitað um tjóðarsamleikan, ið gevur okkum ein grundvøll at standa á, men samstundis er tjóðin ein ímyndaður felagsskapur, ið loyvir okkum at vera einstaklingar.

Niðurstøða og samanumtøka

Føroysku klæðini eru ein uppfunnin siðvenja frá tjóðskapartíðini. Tá verður tann litfagri og fjølbroytti klædnabúningur hjá almúguni revitaliseraður og standardiseraður til ein tjóðbúna. Til tey føroysku klæðini hava nakrir fáir ávísir litir verið brúktir, og fram til í dag hava vit havt nakrar óskrivaðar reglar fyri hvussu klæðini eiga at verða brúkt. Tað tykist tó ikki sum um tað verður standardiserað hvussu nógv lek skulu vera í skjúrtunum, men heldur tykist tað sum um ymsu støðini í landinum ella tær ymisku seymikonurnar varðveita tað sum er siður har á staðnum ella tað sum tær eru vanar við at seyma.

Av tí, at tjóðbúningur er ein revitalisering av gerandisklæðum hjá almúguni og *ikki* sjálvi almúguklæðini kunnu vit uttan at moralisera siga hvat ið eru teir røttu, upprunaligu litirnir og hvussu hesir litir eiga at verða brúktir, men samstundis skal havast í huga, at føroysku klæðini eru ein samleikaímynd í dag eins væl og tey vóru tað í tjóðskapartíðini, og eiga tey tí at vísa tann tjóðarsamleikan og ta mentan sum er livandi í sein-modernitetinum.

Tað er ógvuliga sannlíkt, at tað hava verið fólksligar/átrúnaðarligar ímyndir frá gerandismentanini í klæðunum. Hesar ímyndir stava óivað frá eini tíð har átrúni og huldufólk merktu gerandisdagin hjá fólkinum, og eru tí ikki uppfunnar í tjóðskapartíðini saman við tjóðbúnanum, men eru ein leivd frá almúguklæðunum, ein gomul mentan, ið er varðveitt í tjóðbúnanum, men hvørs tíð nú er farin. Longu í tjóðskapartíðini tykist tað, sum um hesar ímyndir eru við at fara í gloymskuna. Ein annar móguleiki er so, at tær eru uppfunnar eftir, at vit fingu tjóðbúnan; í øllum førum er ikki altíð samsvar ímillum ástøði og praksis, serliga tá tað snýr seg um skjúrtini, hartil síggja vit, at longu í tjóðskapartíðini eru summir menn farnir frá seks vestsknappum til sjei vestsknappar, men tað er áhugavert, at tað fyri tað mesta eru tey somu tøluni, ið ganga aftur, men hetta kann júst vera ein orsök til at uppfínna eina siðvenju. Siðvenjur, hvørt tær eru gamlar ella nýggjar, eru eins og ímyndir við til at skapa okkara tjóðarsamleika úteftir.

Tjóðskapur er ógvuliga týðandi fyri føroyingar, og tjóðbúningur er ein ógvuliga týðandi ímynd *eisini* í sein-modernitetinum, men tað er ein annar tjóðskapur, ið føroysku klæðini umboða í dag. Føroysku klæðini avgera ikki tjóðarsamleikan, men tey avmynda hann.

Samstundis ger refsiviteturin, at tjóðarímyndirnar eru við til at skapa tjóðarsamleikan. Í einum dynamiskum samfelag við dynamiskum samleika eru ímyndirnar eisini dynamiskar, og tí broytast føroysku klæðini. Dagsins føroysku klæðir vísa ein *individualistiskan tjóðarsamleika*, ið leggur dent á persónligan samleika og tilknýti, og tí er búnin í dag eisini merktur av sjálvsamleikanum hjá tí einstaka persóninum. Tó at fólksligu/átrúnaðarligu ímyndirnar fara í gloyskuna, og ein mentanararvur ferst, so eru føroysku klæðini enn ein livandi tjóðskaparímynd.

Keldu- og bókmatalisti

- Adriansen (2003), I: Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000. Bind I: Fra fyrstestat til nationalstater. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, Danmark.
- Andersen (1971), E: Folkedragter i nationalmuseet. Nationalmuseet, Danmark.
- Anderson (1996), B.: Forestilte felleskap. Saprtacus Forlag AS, Oslo.
- Arge (2005), N. J.: Merkið falggsøgan. 3.útgáva. Forlagið Tjarnardeild, Tórshavn.
- Berg (1975), I. A. og Berg, G. H.: Folkedräkter och bygdedräkter från hela Sverige. ICA-förlaget, Västerås.
- Bergman (1938), E: Nationella dräkten. Nordiska Museet, Stockholm.
- Dali (2004), Nomi í: Kot – en overlevende beklædningsgenstand i den Færøeske kultur. http://sloejd-kbh.dk/PD-opgaver/2005/Produktkultur/Noomi_i_Dali.pdf (12.04.2006).
- Debes (1993), H.J.: Ein kvistur spretti...Keldur til Føroya søgu 1879-1906. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn.
- Debes (1991), H.J.. *Tjóðskaparrørslan sum søguligt fyribrygdi og granskingarevni*. Í Fróðskaparrit 36.-37. bók, s. 8-27. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn.
- Debes (1982), H. J.: Nú er tann stundin...Tjóðskaparrørsla og sjálvstýrispolitikkur til 1906 við søguligum baksýni. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn.
- Debes (1986), H. M.: Føroysk bindingarmynstur. 4. útgáva. Føroyskt Heimavirki, Tórshavn.
- Debes (1966), H. M.: *Føroyski búnin*. Í Jólástjørnan, 25. árg., s. 5-8. Nýggi Bókhandil, Tórshavn.
- Djurhuus (1958), P.: Føroyskur klædnabúni. Í Føroyar I, s. 338-358. Dansk-Færøes Samfund. Det Danske Forlag, Keypmannahavn.
- Giddens (1996), A: Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten. 3. upplag. Hans Reitzels Forlag. Danmark.
- Giddens, A (1994): Modernitetens konsekvenser. 6. upplag. Hans Reitzels Forlag. Danmark.
- Grundlógarnevndin (2004): Fyrra Flaggdagsálit. Frágreiðing frá formanninum í Grundlógarnevndini.
- Hansen (198?), S.: Fra hverdagstøj til Nationaldragt på Færøerne. (Uppgáva).
- Hobsbawm (1948), E. J. og Ranger, T.: The Invention of Tradition. Cambridge University Press. Cambridge.

- Invented traditions. <https://tspace.utoronto.ca/citd/holtorf/6.3.html> (22.03.2006).
- Jensen (1991), N.: Føroysk klæði. Søguligt yvirlit. Í Fróðskaparrit 36.-37. bók, s. 116-140. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn.
- Jespersen et al. (1987), J: Føroya Studentaskúli og HF-skeið 50 – 1937-1987. Føroya Studentaskúli og HF-skeið, Tórshavn.
- Joensen (2003), J. P.: I ærlige brudefolk. Bryllup på Færøerne. Museum Tusulanums Forlag, Keypmannahavn.
- Joensen (1991), J. P.: *At finna ella uppfinna tað føroyska* – Ein smávísindalig ritroynd. Í Fróðskaparrit 36.-37. bók, s. 28-38. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn.
- Joensen (1980), J. P.: Färöisk folkkultur. LiberLäromedel, Lund.
- Johannesen (1985), M.: *Føroyski tjóðbúin*. Í Johannesen, M (rit.): Varðin nr. 52, s. 244-246. Felagið Varðin, Tórshavn.
- Kragelund (1978), M: Folkedragter – Landboliv i fællesskabets tid. Lademan, Keypmannahavn.
- Landsnemnda for bunadsspørgsmål (1970): Norske bunader. 2. upplag. Landsnemnda for bunadsspørgsmål, Oslo.
- Liturgisku litirnir. http://sv.wikipedia.org/wiki/Liturgiska_f%C3%A4rger (17.04.2006)
- Lorenzen (1987), E.: Hvem sagde nationaldragt? Wormianum, Højbjerg. DK.
- Noss (1970), A: Johannes Flintoes draktakvareller. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Nylén (1949), A.-M.: Folkdräkter. Nordiska Museet, Stockholm.
- Oxaal (2001), A.: Drakt og national identitet 1760-1917. Den sivile uniformen, folkedrakten og nationen. Afhandling for Dr. Art.-Graden ved Historisk Institutt, Universitetet i Oslo. Unipup Forlag, Oslo.
- Poulsen et al. (1999), J. H. W.: Teldutøk Føroysk Orðabók. 1. útgáva. Føroya Fróðskaparfelag og Fróðskaparsetur Føroya, Tórshavn.
- Rusten (2002), R. B.: Folkedrakt og bymote i Gudbrandsdalen 1650-1940. thorsrud a.s Lokalhistorisk Forlag í samarbeiði við Maihaugen, Lillehammer.
- Skarði (1963), J. av: Jólafundurin 1888 – og eitt sindur um høvuðsmenninar í *Føroyingafelag í Føroyum*. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn 1980.
- Stjórnarskipanarnevndin (2006): Stjórnarskipan Føroya.

- Stoklund (2003), B.: Tingenes kulturhistorie. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, Danmark.
- Sørensen et al. (2001): Ø.: Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk national identitet på 1800-tallet. 2. opplag. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Thorsteinson (1977), A. og Joensen, J. P.: *Myndirnar hjá Born*. Í Jákupsson, B. (rit.): Mondul nr. 3 1977 árg. 3, s. 3-21. Føroya Fornminnissavn, Tórshavn.
- Wählin (1989), V.: Faroese History and Identity – National Historical Writing. Í North Atlantic Studies. The Faroe Islands vol. 1, s. 21-32. Aarhus.
- Østerud (1997), Ø.: *Hvad er nasjonalsme?* 2. opplag. Universitetsforlaget, Oslo.

Samrøður

1. Nicolina J. Beder, Tórshavn 30.03.2006
2. Paulina Jóanesardóttir, Tórshavn 30.03.2006
3. Elsa Patursson, Kirkjubøur 30.03.2006 (telefonsamrøða)
4. Marius Pauli Thomassen, Sandavágur 29.03.2006